

NYTT OM NAMN

Meldingsblad for
Norsk namnelag

Redaksjon:

Botolv Helleland (ansv.) (botolv.helleland@iln.uio.no)

Gudmund Harildstad (gudmund.harildstad@iln.uio.no)

Vidar Haslum (vidar.haslum@uis.no)

Redaksjonssekretær:

Klaus Johan Myrvoll (k.j.myrvoll@iln.uio.no)

Utgjevar:

Institutt for lingvistiske og nordiske studium / Namnegransking

Universitetet i Oslo

Nr. 53 – 2011

Redaksjonen vart slutført 1. juli 2011

Adresser m.m.

Nettstaden til Norsk namnelag er www.norsknannelag.no.

Norsk namnelag, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, Postboks 7805, 5020 Bergen. Bankgiro: 6501.41.08704. Kontingenten er 200 kroner for året og inkluderer *Namn og Nemne* og *Nytt om namn*.

Tidsskriftet *Namn og Nemne*, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studium, Universitetet i Bergen, Postboks 7805, 5020 Bergen.
Tlf. 55 58 24 06.

Meldingsbladet *Nytt om namn*, Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Universitetet i Oslo, Postboks 1102 Blindern, 0317 Oslo.
Tlf. 22 85 43 78.

INNHALD

LEIAR

Gunnstein Akselberg: Når ein sparer seg til fant 5

NORSK NAMNELAG

Mange gjestar heimesida 6

STADNAMNTENESTA

Terje Larsen: Klagenemnda for stadnamnsaker 7

Anne Svanevik: Namnsetjing av naturlokalitetar 8

Trond Olav Vassdal: Adressetilleggsnavn 8

Ingvil Nordland: Navnsetting av gater og veier 11

NORMERING OG BRUK AV NAMN

Botolv Helleland: Privatisering av bruksnamn – ei vanskeleg sak for departementet 20

Frode Myrheim: Med gateadresser skal landet byggjast! 21

Stadnamn er ein del av kulturarven. Fråsegn om skrivemåten av stadnamn frå Toten dialekt- og mållag til Kulturdepartementet 23

NORNA-NYTT

Ole-Jørgen Johannessen: NORNA-symposium på Færøyene 24

ICOS-NYTT

Botolv Helleland: ICOS-kongress i Barcelona 5.–9. september 25

FN-NYTT

Peder Gammeltoft: 26. UNGEGN-sessionsmøde i Wien 26

Carl Chr. Olsen: Stednavnearbeidet i Grønland 29

ANNA MELDINGSSTOFF

Botolv Helleland: Peter Hallaråker 1933–2011 32

Göran Hallberg: Två lundensiska förgrundsgestalter borta 34

Amerikansk bokpris til norsk forfattarpar 37

Nytt frå American Name Society 37

ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN

Vidar Haslum: Noen bedre enn Kvarstein og Kvalbein? 38

Elling Ellingsen: *Tennevoll* i Lavangen. Ett av flere navn med forleddet *tenn(e)-* 43

Frode Myrheim: *Am* eller *Amb*, *Ola* eller *Ole* – hossen skal ein skrive namna? 48

AKTUELLE NAMNEPROSJEKT

Agnar Tore Vaaje: Digital bearbeiding av stedsnavn i Vegårshei 50

BOKOMTALAR

Jon Todal: Norske stadnamn og sørsamisk historie 57

Olav Veka: Kva er eit namn? 59

Erik Simensen: *Grímsvötn* og andre islandske namn 61

Botolv Helleland: Kronen på merket 62

Olav Veka: <i>Norsk Ordbok</i> har nådd S	63
Botolv Helleland: <i>Onoma</i> 42 er utkome	64
Botolv Helleland: <i>Namenkundliche Informationen</i>	66

LEIAR

NÅR EIN SPARER SEG TIL FANT

Den norske namnegranskinga i universitets- og høgskulesektoren er i ein økonomisk, strukturell og organisatorisk skvis.

Vi lever i ein historisk epoke der velstand og vekst er større enn nokon gong. Likevel, eller kanskje nettopp difor, er det nedskjeringar og innskrenkingar i fleire offentlege sektorar. Også universitetssektoren er ramma.

Ingen norske universitet er tilfredse med departementale tildelingar og fordelingsmekanismer. Ingen fakultet eller fagmiljø er nøgde med universitetssentrale prioriteringar. Medisin og naturvitskap skrik like høgt som humaniora. Den økonomiske fordelingsnøkkelen plasserer sjeldan humaniora øvst på prioriteringslista. Humaniora vert skvisa ved mange universitet, både heime og ute. Når dei store grepa vert tekne, vert oftast argument om manglande produksjon, økonomisk inntening og samfunnsnytte brukte mot oss – eksplisitt, men oftast implisitt.

Einskilde humaniorasektorar vert skvisa meir enn andre. Når fakultetsleiingar skal prioritera innom dei økonomiske rammene dei er tildelte, står ikkje namnegranskinga øvst på humaniora si prioriteringsliste. No skal det sparast, skjerast og leggjast ned. Ved alle dei sju allmennuniversiteta våre har namnegranskinga i dag svært magre kår i høve til tidlegare tider.

Ved Universitetet i Oslo (UiO) er namnemiljøet fysisk flytta ut frå mor-instituttet, stillingar knytte til det namnevitskaplege miljøet er reduserte, og det er langt færre midlar disponible til drift og forskning, inkludert namnearkivet. Ved Universitetet i Tromsø og Universitetet i Stavanger er det éi vitskapleg stilling som har formelt ansvar for namnegranskinga, men som i tillegg har mange andre undervisnings- og forskingsoppgåver. Ved Norges teknisk-naturvitskaplege universitet (NTNU) i Trondheim er namnegranskinga fysisk nedlagd, og ved Universitetet i Agder og ved Universitetet i Nordland (tidlegare Høgskulen i Bodø) har det aldri formelt vore oppretta noka namnefagleg stilling med ansvar for namnegransking. Det finst i dag heller ikkje noka namnefagleg stilling med ansvar for namnegranskinga ved Høgskulen i Volda, som er den av høgskulane som har hatt svært god namnefagleg kompetanse og namnevitskapleg ansvar. Ved Universitetet i Bergen (UiB) er det òg berre éi namnefagleg stilling i dag. Den namneansvarlege her har også ansvar for namnearkivet ved UiB.

Både den namnefaglege undervisninga og forskinga lir under dei stramme økonomiske vilkåra i dag. Ved UiO og UiB finst det store namnesamlingar (namnearkiv). Desse arkiva er basis for både undervisning, forskning, rekruttering og ekstern finansiering. Særleg har dette vist seg ved UiB. Her har den faglege aktiviteteten vore særleg høg dei siste åra med m.a. nær kontakt med kommunane i regionen, god formidling og kontakt

med publikum, eit omfattande innsamlingsarbeid, utvikling av digitale kart og framvekst av eit godt namnefagleg miljø mellom studentar på bachelor- og masternivå.

No vil det sitjande HF-dekanatet ved UiB – av økonomiske grunnar – fjerna namnearkivet frå fagmiljøet og samlokalisera det med andre arkiv, mellom anna talemålsarkivet, under Universitetsbiblioteket i Bergen (UBB) sine venger. UBB er ein glimrande institusjon med ei svært god leiing i dag, men ei flytting av namnearkivet til UBB fører berre til ei parkering av arkivet, med upraktisk tilgang og manglande fagleg sørvis. UBB har ikkje faglege ressursar eller vitskapleg kompetanse til fagleg rettleiing, namnefagleg forskning eller høve til namnevitskapleg drift og innsamling. Ved å flytta namnearkivet ved UiB til UBB vil fakultetsleiinga spare nokre kroner ved å trekkja inn dei ressursane som i dag går til drift, tilsyn og tilgang, men ei slik flytting vil få store negative følgjer ved m.a. å utarma det driftige namnefaglege miljøet, forringa namneforskninga, redusera rekrutteringa, veikja kontakten med samfunn og publikum og svekkja den eksterne finansieringa. På kort og lang sikt vil dette føra til ei svekking av nordiskmiljøet – som alt er i krise. Miljøet må tvert om styrkjast.

Namne- og talemålsarkiva må vera i nærkontakt med fagmiljøet. Det er der spisskompetansen finst, det er der den vitskaplege utviklinga skjer, det er der det namnefaglege miljøet veks og gror, og det er der ein kan rekruttera.

Namnegranskinga er ein viktig del av den faglege breidda innom humaniora. Når fakultetsleiingar legg altfor stor vekt på statistikkar og lar seg blenda av talmagi, går det gale med humaniora – og med nordistikken. Nordistikken treng driftige fagmiljø, som til dømes ei aktiv og dynamisk namnegransking nært knytt til namnearkiv. Det er viktig å ta vare på dei gode humaniorafaga, humanioramiljøa og humanioragranskinga som finst i dag. Namnegranskinga og humanioragranskingar må utviklast og vidareførast, ikkje vengeklippast eller leggjast ned.

Gunnstein Akselberg
gunnstein.akselberg@lle.uib.no

NORSK NAMNELAG

MANGE GJESTAR HEIMESIDA

Norsk namnelag har mange gjester på heimesida si, sjå du òg, på www.norsknamelag.no. Her får ein vita kva Namnelaget driv med, og ein får opplyst mange lenkjer til organisasjonar og institusjonar som har med namn å gjera. Her finn ein òg artiklar om namn, normering, undervisning og anna interessant tilfang.

STADNAMNTENESTA

KLAGENEMNDA FOR STADNAMNSAKER

Sidan 1993 har sekretæren for klagenemnda for stadnamnsaker publisert vedtaka i *Nytt om namn*, fyrste gongen i nr. 19 (1994) og seinare i annakvart nummer (nummer med oddetal). Sidan det siste oversynet i nr. 49 (2009) er desse vedtaka gjorde:

	Påklaga namneform, kommune, fylke	Namnetype	Ønsket til klagaren	Vedtak i klagenemnda
1	Flåtane, Fjell, Hl.	adressenamn	Flotane	Flåtane
2	Øverbylykkja, Trondheim, STr.	adressenamn	Overbylykkja	Klagen avvist
3	Øvre Vikeraunet, Trondheim, STr.	adressenamn	Øvre Vikaraunet	Øvre Vikaraunet
4	Aune, Harstad, Trs.	grendenamn	Aun	Aun

Nokre tilleggsopplysningar:

I sak 2 vart klagen avvist fordi klagaren ikkje hadde klagerett etter § 10 fyrste ledd i lov om stadnamn.

Sak 4 treng ein kommentar. Dette grendenamnet inngår som ledd i fleire relasjonsnamn, og både grendenamnet og relasjonsnamna vart behandla i klagenemnda i 1999. Vedtaket i 1999 var skrivemåten *Aun* både usamansett som grendenamn og som ledd i relasjonsnamna. Etter søknad frå Aune grendelag har Harstad kommune behandla grendenamnet på nytt og vedteke skrivemåten *Aune*. Dette vedtaket vart så påklaga av grunneigarar og organisasjonar som ønskte skrivemåten *Aun*. Som det går fram av oversynet, gav klagenemnda klagarane medhald og stadfesta vedtaket frå 1999.

Klagenemnda behandla også ei sak som galdt avslag på gjenopning. I 2007 stadfesta klagenemnda vedtaket som Kartverket hadde gjort om skrivemåten *Straum* for namnet på gnr. 32 i Hitra kommune, Sør-Trøndelag. Ein av grunneigarane ønskte at saka skulle behandlast på nytt, men fekk avslag på søknaden av Statens kartverk. Avslaget vart stadfesta av klagenemnda.

Klagenemnda behandla også eit adressenamn i Sandnes kommune, Rogaland og eit naturnamn i Fjell kommune, Hordaland. Saka frå Sandnes vart send attende til kommunen fordi klagen galdt saksbehandlinga. Saka frå Fjell vart også send attende til kommunen med ei oppmoding om å venda seg til Kartverket og be om gjenopning.

Terje Larsen
terje.larsen@iln.uio.no

NAMNSETJING AV NATURLOKALITETAR

Namnsetjing av naturlokalitetar er ikkje regulert i regelverket. Av og til kjem det spørsmål om heimel for å gje slike namn. Til dømes er nye, utradisjonelle namn som *Stølsheimen*, *Breheimen* og *Skarvheimen* tekne i bruk av Den Norske Turistforening og/eller lokale turlag på store naturområde dei siste åra. Dei har etter kvart komme i offentleg bruk på kart, skilt og liknande.

Statens kartverk er vedtaksorgan for skrivemåten av naturnamn etter § 5 i lov om stadnamn. Men kven kan avgjere kva ein naturlokalitet heiter / skal heite? Kartverket plar svare at det ikkje finst reglar for det, at namnet veks fram gjennom bruken, og at namnet kan nyttast på kart etter kvart som t.d. kommunen dokumenterer bruken av namnet.

Etter spørsmål frå Kartverket seier Kulturdepartementet i eit e-brev 28. juni 2011:

Ut over det som følger av stadnamnlova § 3, så sier ikke loven noe om selve navnesettingen. Vi blander oss altså ikke inn i hvordan eventuelle naturlokaliteter navnesettes, med mindre det gjelder utbygging av et innarbeidet, nedarvet stedsnavn, eller det finnes en annen særskilt grunn til at navnet ikke kan benyttes på det aktuelle stedet. § 3 er således en «negativ» regel i den forstand at den kun sier noe om når et navn ikke kan brukes på et sted eller når et navn ikke kan byttes ut med et annet av kulturvern hensyn.

Dersom en kommune har lyst til å kalle en hittil navnløs vannkilde for «Isklar», er altså ikke dette noe departementet verken ønsker eller vil blande seg opp i.

Anne Svanevik
anne.svanevik@statkart.no

ADRESSETILLEGGSNAVN

Statens kartverk har laget noen retningslinjer for bruken av adressetilleggsnavn.

Bakgrunn og lovhjemmel

Etter matrikkelforskriftens § 54 er det åpnet for at vegadresser kan ha et tilleggsnavn, *adressetilleggsnavn*, som inngår i den offisielle adressen. Bakgrunnen for dette er et ønske om å kunne ta vare på bruksnavn av kulturvernmessig verdi, slik at disse kan komme i vanlig bruk som en del

av den offisielle adressen. Tilsvarende gjelder også for navn på særlig kjente institusjoner eller bygninger.

Adressetilleggsnavnet kan knyttes til en enkelt eller noen få vegadresser, jf. merknader til matrikkellovens § 21, fjerde ledd, og er et tillegg til vegadressen med adressenavn og adressenummer.

Bruksnavn

I matrikkelforskriftens § 54 første ledd heter det: «*Når adressen gjelder et gårdsbruk, kan den som har hjemmel til eiendommen som eier, kreve at den offisielle adressen også skal omfatte gårdens bruksnavn, dersom navnet faller språklig og geografisk sammen med et nedarvet stedsnavn, jf. lov om stadnamn.*»

I lov om stadnamn § 2 bokstav c er bruksnavn definert som: «*namn på eigedom med eitt eller fleire bruksnummer eller festenummer under eit gardsnummer*».

Nedarvet stedsnavn er definert i samme paragraf bokstav d som: «*stadnamn som munnleg eller skriftleg er overlevert frå tidlegare generasjonar*».

Det er verdt å merke seg at bruken av adressetilleggsnavn er begrenset til et fåtall adresser siden det kun gjelder for gårdsbruk. Dette er altså noe eieren av gårdsbruk kan kreve, men det er kommunen som avgjør om adressen/-ene er knyttet til et gårdsbruk eller ikke. Noe skjønnsmessig vurdering må her utøves. Med gårdsbruk menes ikke nødvendigvis at vanlig gårdsdrift utøves på det aktuelle tidspunkt. Det kan videre tenkes at slik tilleggsadresse bør kunne tildeles en vegadresse til det opprinnelige gårdstunet som nå kun utgjør en vanlig boligtomt. Hovedføringen må her være den kulturvernmessige verdien knyttet til gårdens bruksnavn.

Ved vurdering om et bruksnavn er et nedarvet stedsnavn, er hovedregelen at det må være i aktiv daglig bruk som navn på gårdsbruket. Videre forutsettes det at navnet er «*munleg eller skriftleg overlevert frå tidlegare generasjonar*». Navn som finnes i matrikkelen 1903–07 og er i aktiv bruk, vil i de aller fleste tilfeller være nedarvede stedsnavn. Nyere navn kan også godkjennes som nedarvede stedsnavn etter en kulturvernmessig vurdering av navnet.

Er det tvil om et bruksnavn kommer inn under betegnelsen nedarvet stedsnavn, vil Statens kartverk kunne gi råd om dette. Kontakt Statens kartverks navneansvarlige i de ulike regionene.

Retningslinjer for bruk av adressetilleggsnavn:

1. Adressetilleggsnavnet hentes fra Sentralt stedsnavnregister (SSR).
2. Hvis navnet ikke ligger i SSR, må Kartverket kontaktes for innlegging.
3. Vedtatte skrivemåter skal brukes.

4. Hvis det ikke er gjennomført navnesak for bruksnavnet, og flere skrivemåter er lagt inn i SSR som godkjente skrivemåter, bør skrivemåten på navneenhetsplassen i SSR brukes (jf. forskrift til lov om stadnamn § 15 siste ledd).
5. Om nødvendig tas det opp navnesak for å få fastsatt skrivemåten.
6. Løse tillegg for retning, størrelse osv. (Østre, Store osv) skal tas med hvis de er en del av bruksnavnet (dvs. gjenfinnes i matrikkelen). De plasseres foran hovednavnet i samsvar med vanlige normeringsregler for norsk.
7. Tilleggsord (gård osv.) skal ikke brukes med mindre de er gitt som en del av bruksnavnet.

Begrunnelse:

- Skrivemåten av adressetilleggsnavna reguleres i lov om stadnamn. Intensjonene i loven må derfor ligge til grunn for skrivemåten av adressetilleggsnavna.
- Bruksnavn i funksjon som adressetilleggsnavn er offentlig bruk. SSR er primærdatabasen for stedsnavn i offentlig bruk.
- Retten til å ta inn adressetilleggsnavna som del av offentlig adresse er motivert ut fra kulturvern hensyn, dvs. primært vern av selve hovednavnet.

Er det spørsmål knyttet til dette ta kontakt med Statens kartverk eller Stedsnavntjenesten.

Adressetilleggsnavn på bygninger

Adressetilleggsnavn kan *kun* tildeles bygning i de tilfeller adressen gjelder en særlig kjent institusjon eller bygning og allmenne hensyn taler for det. I disse tilfellene skjer tildelingen på anmodning fra registrert eier. Se matrikkelforskriften § 54 annet ledd.

Adressetilleggsnavnet i Folkeregisterets personadresse

Adressetilleggsnavnet ligger ikke som en del av Det sentrale folkeregisteret (DSF). Folkeregisteret opplyser at et nytt adresseinformasjonselement får konsekvenser for alle som bruker folkeregisterets adresser, både internt i skatteetaten og for de eksterne brukerne. De håper derfor å begynne på en utredning i bruken av adressetilleggsnavnet i DSF i løpet av 2011.

Trond Olav Vassdal
trond-olav.vassdal@statkart.no

NAVNSSETTING AV GATER OG VEIER¹

Denne artikkelen er ment som ei innføring i navnsetting av gater, veier og plasser (adresseparseller). Teksten tar for seg de viktigste navngivingsprinsippene for adressenavn og regler om skrivemåten, i tillegg til en gjennomgang av saksgangen når adressenavn skal fastsettes.

Hjemmel for navnsettinga

For at alle på en lett og forståelig måte skal finne fram dit de skal, har en gjennom forskriftene til ny lov om eigedomsregistrering (matrikkelloven) bestemt at alle boliger, hytter og næringseiendommer i Norge skal ha veiadresser med husnummer. Det er kommunen som fastsetter offisiell adresse og som gjør vedtak både om navn og skrivemåte. Alle statlige, fylkeskommunale og kommunale organ som skal vedta skrivemåter av stedsnavn, skal legge saka fram for Språkrådets stedsnavntjeneste. Dette gjelder også adressenavn. Som følge av de nye reglene i matrikkelforskriften, som trådte i kraft 1. januar 2010, opplever stedsnavntjenesten økt pågang fra kommuner som skal vedta nye adressenavn.

Navngivingsprinsipper for adressenavn

Alle stedsnavn, også adressenavn, representerer viktige språklige og kulturelle verdier. De er en del av det lokale miljøet og den lokale historien og er med på å styrke folks følelse av å høre til på et sted. Når nye navn skal vedtas, må en ha i tankene at disse skal bli stående i generasjoner framover. Vei- og gatenavn er som andre stedsnavn en del av det kollektive minnet til menneskene som bor der.

Stedsnavnloven gir først og fremst regler om hvordan stedsnavn skal skrives, ikke om hvilke navn en kan og bør velge. Unntaket er lovens § 3, som skal hindre at en tar i bruk et stedsnavn der det tradisjonelt ikke hører hjemme, eller at et nedarva stedsnavn uten videre blir bytta ut med et navn som ikke har tradisjon på stedet. Det fins imidlertid noen ulovfesta navngivingsprinsipper som en bør legge vekt på når en skal navnsette veier og gater.

Navngivingsprinsippene² nedenfor gjelder i første rekke valg av adressenavn, men vil stort sett også gjelde ved navnsetting av andre lokalitetstyper

¹ Teksten er en revidert og utvida versjon av en artikkel i *Språknytt* nr. 2/2011.

² Prinsippoppstillinga bygger hovedsakelig på det som er skrevet om valg av adressenavn i del 1 og del 2 av håndboka *Adresser og stadnamn*. Statens kartverk, Miljøverndepartementet og Norske Kommuners Sentralforbund ga ut del 1, *Håndbok i kommunal adressetildeling*, i 1986, mens Botolv Helleland, navnekonsulent og pensjonert førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo, har skrevet del 2, *Stadnamn i offentleg og privat bruk*, som kom ut i 1993.

der kommunen har vedtaksmyndighet (f.eks. navn på hyttefelt, boligfelt, kommunale skoler, barnehager, sykehjem, kaier, havner, idrettsanlegg, bruer, tunneler og veikryss).

1. Navnet skal ikke kunne forveksles med andre offisielle stedsnavn i kommunen
2. Navnet bør bygge på den lokale navnetradisjonen
3. Navnet bør passe på stedet
4. Navna bør være varierte
5. Navnet bør ikke virke støtende eller komisk
6. Navnet bør være lett å oppfatte, skrive og uttale
7. En bør unngå å bruke navn på nålevende personer i adressenavna

1. Navnet skal ikke kunne forveksles med andre offisielle stedsnavn i kommunen

Av praktiske grunner er det viktig å unngå at samme navn blir brukt om mer enn én adresseparsell i kommunen. Før et nytt navn blir vedtatt, må en se til at det ikke kan forveksles med allerede eksisterende navn i kommunen eller tilstøtende områder i nabokommunene. En bør begrense bruken av navn med samme forledd, som f.eks. *Bergsvegen* og *Bergsbakken*. Av hensyn til utrykningstjenestene og andre brukere bør slike lydlig nærstående navn lokaliseres i tilknytning til hverandre.

2. Navnet bør bygge på den lokale navnetradisjonen

Å bygge på den lokale navnetradisjonen vil si at en prøver å føre videre lokale, tradisjonelle stedsnavn og navnemønster i adressetildelinga. F.eks. kan det være aktuelt å ta i bruk navn på teiger og nedlagte husmannsplasser som *Sørtorpet*, *Sagbakken*, *Nyjordet*, *Kalveberget*, *Lykkja*. Forutsetninga for å bruke slike navn er at den veien eller det området som skal ha navn, ligger på eller like ved stedet som har navnet fra før slik at det er naturlig å overføre det. På denne måten bidrar en til å bevare stedsnavn som kanskje ellers ville gått ut av bruk.

Dersom en lager nye stedsnavn, bør en bygge på det tradisjonelle ordtilfanget. En kan gjerne bruke mer dialektale nemninger som *gutu* (dialektform av *gate* brukt om krøttervei) og *linne* ('linje, veistrekning, grenselinje') som alternativer til de mer vanlige etterledda *vei/veg* og *gate*. Utenlandske lånord som *allé*, *aveny*, *chaussé* og *terrasse* er noe brukt i de større byene, men passer mindre bra i småbyer og i bygdemiljø der det ikke er tradisjon for slike ord i adressenavna.

Det fins mange eksempler på at private utbyggere markedsfører sine prosjekter med kanskje litt prangende og «fine» navn som *Solskinnsveien*, *Blåbærstien*, *Oppenåsen Panorama*, *Nylund park*, *Finstad Hageby*. For å unngå at markedstilpassa navn tas i bruk som adressenavn framfor mer

tradisjonelle stedsnavn og navnelaginger, er det viktig at kommunen er tidlig ute med adressetildeling.

3. Navnet bør passe på stedet

At et navn bør passe på stedet, betyr at det helst skal være lokaliserende, dvs. at det uttrykker ett eller flere særdrag ved adresseparsellen eller området rundt. Ved siden av ord for ferdselsåre (*vei/veg, gate/gutu, tråkk, sti* osv.), kan en også bruke ord som karakteriserer terrenget der veien ligger, som *slette, haug, eng, bakke, jorde, helling, li* og *voll* osv. Tradisjonelle stedsnavn som fins i området, har vanligvis bakgrunn i lokale natur- og kulturforhold og vil derfor ha ei naturlig tilknytning til stedet.

4. Navna bør være varierte

Variasjon og mangfold er viktige navngivingsprinsipper. Det språklige mangfoldet ved adressenavn kan komme til uttrykk på flere måter. Et knippe tradisjonelle stedsnavn som *Huken, Bråtan, Kulpa* og *Tømmerholtet* er eksempel på et slikt mangfold. Ulike etterledd (se punkt 3 ovenfor) er også med på å skape variasjon. I navngivinga er det dessuten mulig å dra inn en lang rekke betydningsområder som på forskjellige måter speiler av mangfoldet ved lokalsamfunnet i eldre og nyere tid.

Når en snakker om variasjon i betydninga, tenker en særlig på førsteleddet i sammensatte navn. I områder med få tradisjonelle stedsnavn kan det være aktuelt å samle navn i grupper innenfor bestemte betydningsområder, som f.eks. navn knytta til gårds- og skogsarbeid (*Slåttenga, Ploglandet, Tømmervelta*) eller dyrenavn (*Rådyrfaret, Ekornveien, Elgtråkket, Oterslepa* og *Revebakken*). Slike gruppenavn får imidlertid lett et stereotypet preg og bør ikke overdrives.

Dersom en ønsker å bruke slike gruppenavn, bør en velge betydningsgrupper som mest mulig passer med lokale forhold, både når det gjelder natur- og kulturliv. I Son i Vestby kommune har en for eksempel i et boligfelt ved Saga (gammelt sagbruk) innført navn som *Sagbruksveien, Tømmeråsen, Spunkroken* og *Plankesvingen*.

5. Navnet bør ikke virke støtende eller komisk

Når en lager nye navn, må en tenke på dem som skal bo der. Derfor bør en ikke velge et navn som kan virke støtende eller komisk. Det vil likevel ikke si at en skal unngå tradisjonelle navn i området selv om de kan gi negative assosiasjoner for folk som ikke kjenner til det lokale navnetilfanget og talemålet.

6. Navnet bør være lett å oppfatte, skrive og uttale

Adressenavna skal hjelpe oss til å finne fram dit vi skal. Når en skal velge navn, bør en derfor legge vekt på at navnet er lett å oppfatte, skrive og

uttale. Generelt kan vi si at en kort sammensetning er bedre enn en lang. Dersom det passer lokalt, kan en f.eks. vurdere *Rønnerudbråtan* som veinavn istedenfor *Rønnerudbråtavegen*.

7. En bør unngå å bruke navn på nålevende personer i adressenavna

En bør unngå å bruke navn på nålevende personer i adressenavna. Dette har sammenheng med den særlige prestisjen som de aktuelle personene vil få gjennom en slik oppkalling. Omdømmet til en person kan dessuten endre seg over tid. Helst bør det gå minst fem til ti år fra en person er død til en eventuelt velger å ta i bruk personnavnet som en del av et stedsnavn.

Dette navngivingsprinsippet er i samsvar med anbefalingene i en FN-resolusjon vedtatt av United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN) på en konferanse i Berlin i 2002 (VIII/2 *Commemorative naming practices for geographical features*).

Hvordan skal navna skrives?

Allment om skrivemåten av stedsnavn

Stedsnavn i offentlig bruk skal skrives i samsvar med reglene i lov om stadnamn (stedsnavnloven). Som hovedregel skal en ta utgangspunkt i det tradisjonelle lokale talemålet, men skrivemåten skal tilpasses gjeldende rettskriving og rettskrivingsprinsipper. De fleste stedsnavn inneholder vanlige ord selv om uttalen varierer, og det er et viktig formål med stedsnavnloven at skrivemåten av navna ikke skal overskygge meningsinnholdet. Dette er bakgrunnen for at en ikke ønsker for mange dialektnære former i adressenavn, særlig i de tilfellene der det dreier seg om allment kjente ord og navneledd. Unntak og presiseringer knytta til skrivemåten av stedsnavn fins i kapittel 3 i rettleidinga til Forskrift 1. juni 2007 nr. 592 om skrivemåten av stadnamn.

Skrivemåten av eksisterende stedsnavn som del av et adressenavn

Skrivemåten av navnet i primærfunksjonen skal etter stedsnavnlovens § 2 andre ledd være retningsgivende for skrivemåten av navnet i andre funksjoner. Hvis et gårds- og bruksnavn offisielt skrives *Bruvoll*, må en derfor skrive *Bruvollvegen*. Det kan være at familien som bor på gården har slektsnavnet *Brovold*, men denne skrivemåten er ikke i samsvar med reglene i stedsnavnloven. Her må en altså skille mellom stedsnavnet på den ene sida og slektsnavnet på den andre.

Noen ganger kan det være tvil om hvilken skrivemåte som gjelder for et eksisterende stedsnavn. Som kjent skal vedtatte skrivemåter av stedsnavn (medregna adressenavn) innmeldes i Sentralt stedsnavnregister (SSR). Et problem med dette registeret er at det ikke bare inneholder vedtatte navn, men også såkalte «godkjente» navneformer, dvs. skrivemåter som har vært i offentlig bruk før lov om stadnamn tok til å gjelde 1. juli 1990. Når det

ikke er reist navnesak og gjort vedtak om skrivemåten av et navn etter reglene i stedsnavnloven, er det vanlig at ett og samme navn ligger inne med flere godkjente skrivemåter. Generelt anbefaler Statens kartverk at en velger den skrivemåten som står på den såkalte «navneenhetsplassen» (den øverste skrivemåten) i SSR når navnet skal brukes på kart, skilt eller i adresser, også når et navn skal være forledd i ei ny sammensetning.

Når det er tvil og/eller uenighet om skrivemåten av et eksisterende navn, f.eks. et gårdsnavn, som skal tas i bruk som del av et adressenavn, bør det reises navnesak for navnet i primærfunksjonen før en gjør vedtak om skrivemåten av adressenavnet. For en stor del av navna vil det være Statens kartverk som er vedtaksorgan for navnet i primærfunksjonen.

Skrivemåten av utenlandske navn og personnavn i adressenavn

Utenlandske navn og nyere personnavn trenger ikke følge gjeldende rettskriving. Personnavn skrives som hovedregel slik som vedkommende selv skrev navnet. Ved oppkalling etter historiske personer følger en Språkrådets liste over historiske navn. Denne er tilgjengelig på Språkrådets nettsider.

Bestemt eller ubestemt form?

Når et personnavn i genitiv er brukt som forledd i et adressenavn, kan etterleddet skrives i ubestemt form: *Karl Johans gate*. Ellers bør en som hovedregel velge samskriving og bestemt form av sisteleddet i samsvar med vanlig norsk navnelaging: *Gamleveien*, *Grünerløkka*, *Valebjørgsbryggja*, *Myrsletta*, *Vøyenalleen*.

Ett eller flere ord?

De fleste norske stedsnavn både skrives og uttales i ett ord. Blant gatenavna er det imidlertid en viss tradisjon for særskrivning, altså at navnet skrives i to eller flere ord. Om et navn som består av flere ledd skal skrives i ett eller flere ord, henger delvis sammen med om navnet har bestemt eller ubestemt form. Dersom førsteleddet står i genitiv og sisteleddet har ubestemt form, er det vanlig at navnet særskrives, f.eks. *Håkons veg* og *Ivar Aasens gate*. Det er imidlertid ikke noe i veien for at disse navna kan skrives i bestemt form, altså *Håkonsvegen* og *Ivar Aasen-gata*.

I institusjonsnavn er særskrivning og ubestemt form blitt det mest vanlige, f.eks. *Odda vidaregåande skule*, *Kvaløysletta sykehjem*. Omskriving med preposisjonsuttrykk og løs sammensetning er også mye brukt, f.eks. *Universitetet i Bergen*.

I de fleste tilfellene vil det likevel være mest riktig å skrive navnet i ett ord og i bestemt form i samsvar med vanlig norsk rettskriving og navnelaging: *Dalsskogen*, ikke *Dal skog* og *Nærøybrua*, ikke *Nærøy bru*.

Stor eller liten forbokstav?

Egennavn, og dermed også stedsnavn, skal alltid skrives med stor forbokstav. Ved løse sammensetninger skal bare det første ordet ha stor bokstav når resten av navnet er et fellesnavn i ubestemt form: *Øraker allé*, *Nedre gate*.

Bodøsjøen Park, *Kapellanens Hage* og *Bjørnebekk Allé* er eksempler på navn som private utbyggere har markedsført boligprosjekter med. Disse navna bryter med vanlig rettskriving ettersom etterleddet har stor bokstav uten at det er et egennavn. I slike tilfeller tilrår stedsnavntjenesten alltid at en bruker liten bokstav i etterleddet. Dersom det er aktuelt å ta i bruk disse navna som offisielle adressenavn, bør en dessuten vurdere samskriving og bestemt form: *Bodøsjøparken*, *Kapellanhagen*, *Bjørnebekkalleen*.

Sammensetningsmåte

At hunkjønnsord i bestemt form entall ender på *-a* (*Vika*) i dialekten, hankjønnsord på *-en* (*Tangen*, *Dalen*) og intetkjønnsord på *-et* (*Fjellet*), er neppe noe problem. Men når slike ord går inn som forledd i andre navn, mister de endelsen eller får en sammensetningsfuge: *Vik(s)vegen*, *Tangevegen*, *Dalsveien*, *Fjellvegen*. Noen ord, såkalte jamvektsord, får endinger som *-ån/-an* (*Bråtån/Bråtán*), *-ua* (*Gutua*). I sammensetninger beholder disse endingsvokalen, altså *Bråtåvegen/Bråtavegen*, *Gutulia*.

Det er likevel slik at endelsen i bestemt form i noen tilfeller oppleves så fast at den ikke endres når et nytt navneledd blir lagt til. Dermed oppstår former som *Sandvikavegen* og *Tangenvegen* istedenfor *Sandvik(s)vegen* og *Tangevegen*. Denne typen ord- og navnelaging synes å bre seg, særlig i bynære strøk. Dersom en er usikker på sammensetningsmåten, bør en forhøre seg om det fins andre sammensetninger med samme navn som kan brukes som mønster. Eldre på stedet vil som regel ha en følelse av hvilken sammensetningsmåte som passer.

Hvis en lokalt finner seg bedre til rette med former som *Sandvikavegen* og *Tangenvegen* istedenfor *Sandvik(s)vegen* og *Tangevegen*, bør de likevel kunne brukes. Dette har å gjøre med at *Sandvika* og *Tangen* nærmest føles ubøyelige, altså at det gamle ordlagingsystemet ikke fungerer lenger. På den andre sida vil stedsnavntjenesten sterkt rå til at også adressenavn lengst mulig får ei skriftform som avspeiler nedarva uttale og lokal navnetradisjon og navnelaging. Adressenavna er jo de som blir brukt mest, og som det derfor bør være viktig å føre videre på et lokalspråklig grunnlag.

Bruk av apostrof

Genitivsform med s-fuge kan brukes når forleddet er et personnavn. Dersom personnavnet slutter på *s*, *x* eller *z*, brukes ikke genitivs-s, men apostrof. En skriver f.eks. *Sigurds vei*, men *Elias Blix' gate* og *Herman Foss' gate*.

Aksenttegn

I ord som *allé* og *chaussé* brukes aksenttegnet i ubestemt form, men ikke i bestemt form: *Madserud allé*, men *Harbitzalleen*.

Saksgangen for behandling av nye adressenavn

Å navnsette en vei eller ei gate er altså en todelt prosess. Først må en velge navn med hjemmel i matrikkelforskriftens § 51, og deretter må skrivemåten av navnet fastsettes etter reglene i lov om stadnamn (stedsnavnloven). Framstillinga nedenfor gjelder fastsetting av skrivemåten av adressenavn etter stedsnavnloven. Nærmere veiledning om adressering etter matrikkelloven fins blant annet i *Adresseveilederen*, som er utgitt av Statens kartverk. Adresseveilederen kan lastes ned fra nettsidene til Kartverket (www.statkart.no).

Kommunestyret overlater normalt enkelte saksområder til underliggende politiske og administrative organer. Hvem som fatter endelig vedtak i saker som gjelder adressenavn, varierer derfor fra kommune til kommune. Vedtaksmyndigheten kan for eksempel være delegert til formannskapet, teknisk etat, et kommunalt navneutvalg, kulturutvalget i kommunen eller et bydels- eller grendeutvalg.

Saksgangen som er beskrevet nedenfor, gjelder også i andre navnesaker der kommunen er vedtaksorgan for skrivemåten av et navn, f.eks. navn på boligfelt, navn på kommunale institusjoner osv.

1. Kommunen reiser navnesak

Hvem som kan reise navnesak, det vil si sette i gang prosessen med å få fastsatt skrivemåten av et stedsnavn etter reglene i lov om stadnamn, går fram av § 5 første ledd i stedsnavnloven.

Vanligvis er det kommunen selv som tar opp navnesaker der den har vedtaksmyndighet, for eksempel i forbindelse med adressetildeling, eller ved at det bygges et nytt sykehjem i kommunen. Ofte er det snakk om flere navn samtidig, og da er det oftest naturlig å ta opp sakene og forberede og behandle dem samtidig.

2. Kommunen forbereder saka

Saksforberedelsene i navnesaker bør være en administrativ oppgave. Før administrasjonen legger fram sin innstilling, bør det hentes inn opplysninger og synspunkter fra lokalmiljøet og fra særlig sakkyndige som språkkyndige og lokalhistorikere.

Navnesaker engasjerer ofte folk sterkt. Det er derfor viktig at lokalmiljøet får mulighet til å være med i navnearbeidet på en eller annen måte. Lokalmiljøet bør få mulighet til å komme med sine kunnskaper om lokal navnebruk, ønsker og vurderinger før tilråding i saka blir utforma. Noen

kommuner har gode erfaringer med å invitere innbyggerne til å komme med forslag til navn. Dette kan gjøres enten gjennom en notis i lokalavisa og/eller på kommunens hjemmesider.

3. Høring

Når kommunen har kommet med sitt forslag (gjerne med flere alternative navn), skal saka ut på høring etter stedsnavnlovens § 6. Når det gjelder adressenavn, er det først og fremst lokale organisasjoner med tilknytning til navnet som har uttalerett etter reglene i stedsnavnloven. Eksempler på slike organisasjoner er velforeninger, borettslag, historielag og språkorganisasjoner. Høringsfristen er to måneder.

Reglene for høring er først og fremst knytta til *skrivemåten* av navna. Når det gjelder *valg av navn* på gater og veier og andre kommunale anlegg, er det ikke lovfesta noen egen høringsrunde. Det vanlige er likevel at navna blir valgt etter at lokale organer og grupper som bydelsutvalg, grendelag, vellag, historielag og lignende har kommet med innspill. Av praktiske grunner vil det være naturlig å gjennomføre én høringsrunde der høringspartene får uttale seg om både valg av navn og skrivemåte samtidig. Dette forutsetter at administrasjonen har gjort et grundig forarbeid i samråd med navnekomiteen og/eller lokale organisasjoner og lokalmiljøet.

4. Saka sendes til stedsnavntjenesten

Kommunen sender saka sammen med innkomne høringsuttalelser til den regionale stedsnavntjenesten. Det letter arbeidet til stedsnavntjenesten dersom en kort begrunnelse for navnevalget og den foreslåtte skrivemåten er tatt med i saksdokumentene. I forbindelse med adressering er det også en fordel dersom det er lagt ved kartutsnitt som viser de aktuelle adresseparsellene. Stedsnavntjenesten skal gi sin tilråding om skrivemåten av de foreslåtte navna innen to måneder.

5. Vedtak

Etter at høringsuttalelsene er henta inn og stedsnavntjenesten har kommet med sin tilråding, skal kommunen gjøre vedtak om skrivemåte.

Dersom det gjennom høringsuttalelsene og/eller tilrådinga fra stedsnavntjenesten kommer fram av det er tvil om skrivemåten av et eksisterende stedsnavn som skal brukes som del av et nytt adressenavn, bør det som nevnt ovenfor reises navnesak for skrivemåten av navnet i primærfunksjonen. Det kan f.eks. være at et gårds- eller bruksnavn ligger inne med tre «godkjente» skrivemåter, *Gjeksrød*, *Gjeksrud* og *Jeksrud*. Navnet skal brukes som førsteledd i et nytt veinavn. Kommunen går inn for skrivemåten *Jeksrudveien*, mens stedsnavntjenesten tilrår *Gjeksrødveien*, som også er den skrivemåten som står på navneenhetsplassen i SSR. I slike tilfeller er det naturlig å vente med å gjøre vedtak om skrivemåten av adressenavnet

til skrivemåten av navnet i primærfunksjonen er avklart. Slik unngår en at et seinere vedtak om skrivemåten av navnet i primærfunksjonen, altså for navnet som gårds- eller bruksnavn, blir forskjellig fra skrivemåten av navnet som adressenavn.

Adressenavnsakene avgjøres av det organet i kommunen som har vedtaksmyndighet. Mer om de formelle krava til vedtaket fins i § 9 i forskriften til stedsnavnloven.

6. Kunngjøring av vedtak

Vedtak om adressenavn skal etter stedsnavnlovens § 6 andre ledd kunngjøres i minst to aviser som er alminnelig lest på stedet, eller gjøres kjent på annen måte. Det er naturlig at vedtak om adressenavn også kunngjøres på kommunens nettsider.

Hva kunngjøringa skal inneholde, er beskrevet nærmere i § 9 andre ledd i forskriften til stedsnavnloven.

7. Innmelding av vedtak og informasjon til berørte parter

Hvem som skal få tilsendt melding om vedtaket direkte, går fram av § 9 i forskriften til stedsnavnloven. Vedtak om adressenavn skal sendes direkte til den regionale stedsnavntjenesten og eventuelt andre statlige organer som skal bruke navnet i tjenesten. I tillegg skal alle vedtak om adressenavn rapporteres til SSR. Innmelding til SSR må inkludere adressenavn, representasjonskoordinater og adressekode.

8. Klage

Etter stedsnavnloven er det bare skrivemåten av adressenavn som kan påklages, og ikke selve navnevalget. Hvem som kan klage på skrivemåten, følger av stedsnavnlovens § 10. I saker som gjelder adressenavn og navn på kommunale anlegg og institusjoner, er det først og fremst lokale organisasjoner med tilknytning til navnet som har klagerett. Klageretten gjelder også for andre offentlige organer og virksomheter, som for eksempel Statens kartverk og andre som skal bruke det aktuelle navnet i tjenesten. Eier eller fester har ikke klagerett på skrivemåten av et adressenavn etter stedsnavnloven, men skal etter matrikkelforskriftens § 50 (7) få anledning til å uttale seg om *adresetildeling*a før kommunen tildeler eller endrer adresse. Adressenavnet er bare en del av adresetildelinga, og eventuelle klager eller innvendinger fra den som eier eller fester den aktuelle eiendommen, behandles etter reglene i forvaltningsloven.

Klagen skal sendes til vedtaksorganet, det vil si til kommunen i saker som gjelder navn på adresseparseller. Kommunen forbereder klagesaken på samme måte som ved førstegangsbehandlinga. Det vil bl.a. si at navnet på nytt må ut på lokal høring og sendes til stedsnavntjenesten for uttalelse.

Dersom klageren ikke får medhold av vedtaksorganet, skal saka sendes til klagenemnda for stedsnavnsaker. Klagenemndas vedtak er endelig.

Ingvil Nordland
ingvil.nordland@iln.uio.no

NORMERING OG BRUK AV NAMN

PRIVATISERING AV BRUKSNAMN – EI VANSKELEG SAK FOR DEPARTEMENTET

Den 9. januar 2009, altså for to og eit halvt år sidan, gjorde Stortinget eit samrøystes vedtak som i samandrag lyder slik (sitert frå www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=39477):

Stortinget har behandlet representantforslag om endring av bruksnavn uten grunneiers samtykke og vedtatt enstemmig at forslaget vedlegges protokollen. Familie- og kulturkomiteen har i en enstemmig innstilling gått inn for at det bør utredes å endre lov av 18. mai nr. 11 1990 om stadnamn, slik at kravet om at navnene skal følge gjeldende rettskrivingsprinsipper ikke skal gjelde selve gårds-/bruksnavnet, og at kravet om ensartet skrivemåte i ulike funksjoner oppheves. Komiteen mener at grunneiernes synspunkt i saken bør tillegges særskilt vekt. Komiteen anser det ellers som nødvendig med endring av sammensetningen av klagenemnd for å sikre større legitimitet ved behandlingen av klagesaker.

Dette var eit representantframlegg etter initiativ av Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen frå Høgre. Familie- og kulturkomiteen fylgde opp saka godt støtta av komitéleiaren, Trine Skei Grande frå Venstre. Under høyringa før Stortinget fekk saka til handsaming, gjekk eit samla fagmiljø mot framlegget, mellom anna med den grunngevinga at rettskrivingsprinsippa for norsk ville verta sette til sides, og at verdien av stadnamn som kulturminne ville verta redusert. Innvendingane vart feia til sides, m.a. med den grunngevinga at ein skrivemåte frå 15–1600-talet og seinare var like gode kulturminne som ein skrivemåte basert på den nedervde uttalen.

Den 10. mai 2011 sende eg eit e-brev til Olemic Thommessen og Trine Skei Grande der eg spurde om korleis dei vurderte kulturminnefunksjonen ved eit namn i Gjerdrum som stadnamntenesta då hadde til handsaming. Det galdt *Kråkvål*, uttala /"krå:kvå:L/ (L = «tjukk l»). Namnet er skriva «i Krakawall» i 1385, «Krakeval» ca. 1400 (*a* kan her stå for kort *a* og lang *a*

(á), som i seinmellomalderen gjekk over til ein å-liknande uttale. Ulike skrivemåtar har vore nytta fram gjennom tidene, som «Kraguold» 1578, «Krogevold» 1617, «Krogvold» 1666, 1723, «Kraakvaal» matrikkelen 1905. Namnet er rimeleg sikkert forklart som ei samansetjing av *Kråk*-‘kråke’, anten som eit bortkome elvenamn, eller direkte etter fuglen (låten), og *vål* m. ‘rydning etter brenning av tre og trestubbar’, som i *Våler* og i mange andre stadnamn.

Ut frå vanleg normeringspraksis og reglane i stadnamnlova vil *Kråkvål* vera ein opplagd skrivemåte av dette namnet. Også den generelle lovregelen om å verna stadnamn som kulturminne støttar ein skrivemåte som er basert på den nedervde uttalen og det språkhistoriske opphavet. *Kråkvål* fortel noko om tilstanden på staden då han fekk namn.

På spørsmålet om Thommesen og meiningsfellane hans synest *Krogvold* er ei grei form dersom grunneigarane ynskjer det, har eg ikkje fått noko svar. At båe ledda i namnet er språkleg villeiande, burde jo vera eit problem for kulturkomiteen – og for Stortinget. Akkurat i Gjerdrum har dei forresten ein aktiv og kunnig namnekomité som informerer om prinsippa for normering på ein god måte. For det har ikkje kome krav frå grunneigar *Krogvold* om at stadnamnet (bruksnamnet) skal skrivast som familienamnet.

Departementet kvir seg tydelegvis for å endra stadnamnlova, og med god grunn. Det har trass i alt eit ansvar for eit namneverk som fortel om korleis landet vart busett. Å leggja det ut for sal er eit drastisk steg.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

MED GATEADRESSER SKAL LANDET BYGGJAST!

Onsdag 9. mars kunne ein lesa i Indre Akershus Blad at Aurskog-Høland kommune no er i gang med å setta gateadresser på alle eigedomar. Aurskog-Høland stend ikkje for seg sjølv om dette, og mange herad er alt ferdige med denne prosessen. Sentralt er det Statens kartverk som stend bak det heile, og grunngevinga er at det mellom anna skal bli lettare å finna fram for til dømes sjukebilar. Rett nok skal det her seiast at den som vil, kan få gardsnamnet som adresses tillegg.

Det er ikkje vanskeleg å vera samd i at uttrykkingskøyrety må ha ei adresse dei raskt kan finna fram åt, men er det naudsynt å bruke gateadresser for eigedomar som har gardsnamn? Kvifor skal ikkje gardsnamn lenger ha primærfunksjon som adresse?

Skikken med gatenamn er eit byfenomen, og det er fyrst i nyare tid denne gjerda har byrja å breie seg utover bygdene. Frå gammalt av var det gards- og plassnamn som var adressene her i landet. Om ein mann vart kalla Ola Li eller Per Ås, tydde det at han budde på Li eller Ås. Dette adressesystemet er like gammalt som den faste busettinga her i landet – i Aurskog-Høland vil dette truleg seia ein stad mellom femten hundre og to tusen år attende i tid.

Gjennom fleire år som bygdebokforfattar og lokalhistorikar har eg sett at bruken av gardsnamn er på vikande front til gagn for slektsnamn og gateadresser. Før eller seinare vil folk på ein gard få eit anna slektsnamn enn gardsnamnet, og ein ser i mange døme at folk – særleg innflyttarar – brukar slektsnamnet som namn på garden. I Totens Blad (3. mars) stod det om ein bonde på Østre Toten som heretter ville nytte gateadressa i staden for gardsnamnet. Grunngevinga var at han ikkje fekk skrivi gardsnamnet i tråd med sitt eige slektsnamn. Det er tydeleg at totenbonden ikkje heilt har fått med seg at gardsnamna våre er ein del av vår felles kulturarv og ikkje ein del av den private eigedomsretten. No er det vel grunn til å tru at gardsnamnet i dette dømet vil leva vidare i den næraste framtida, trass i kva bonden brukar som tilskrift, men over lengre tid er det all grunn til å tru at alle slike endringar vil svekkje gardsnamna som kulturminne.

Sjølv bur eg i Søstun på Østre Nes, og eg ser med gru fram til den dagen eg ikkje lenger kan nytte gardsnamnet som adresse. Den dagen er ein godt over tusenårig tradisjon borte frå Høland, og den dagen skal eg gå med svart sørgeband.

Hossen kunne ein så gjort dette noko annleis? Etter mitt syn kunne ein gjort som Ole Brum og sagt: «Ja takk, begge delar!» Ikkje slik å skjønna at alle eigedomar skal ha begge delar, men at dei eigedomane som har gardsnamn, held fram og brukar dei, mens villaer og bustader i tettbygde strok brukar det dei alt har, nemleg gateadresser. I dei døma der ein har blandingsbusetnad med både villabebyggelse og gardsbruk, hadde ein kunna bruke gateadresser på villabebyggelsen og gardsnamn på gardane.

Når eg i skrivande stund googlar adressa mi på verdsveven, får eg ikkje opp noko kart over staden der eg bur. Grunnen til det er sannsynleg at eg ikkje har noka gateadresse (ikkje enno, gudskjelov!), og at gardsnamn ikkje er lagde inn. Det er vel òg same grunn til at eg ikkje kan søkje meg fram til Søstun Østre Nes på ein GPS i bilen. Grunnen til at gardsnamn ikkje er lagde inn på GPS, er truleg ikkje av teknisk art. Snarare handlar det vel om at GPS-teknologien er utanlandsk og dermed tilpassa gateadresser og ikkje gardsnamn. Sjølv sagt hadde det vori mogleg å leggje inn gardsnamna på GPS, og uttrykingskøyrety hadde dermed funni fram til Søstun Østre Nes like lett som til Rådhusveien 3 på Bjørkelangen (Rådhuset).

I staden for å bruke gardsnamna til det dei eigenleg er tenkte som – nemleg adresser – vil dei, alt ettersom den enkelte grunneigar vel å ta dei

med, bli eit vedheng til vegadressene. Gardsnamna er blant dei viktigaste kulturminna vi har her i landet, og det at dei er ulekamlege, gjør dei særleg sårbare. Langt fram i nyare tid har gardsnamna for det meste vori bruka munnleg, men i vår tid blir dei òg bruka mykje i skrift. Ein kan difor sjå på denne typen kulturminne som samansett av to delar, nemleg den skriftlege og den munnlege, der det skriftlege i dag svært ofte påverkar det munnlege. Tek ein bort adressefunksjonen – som òg er primærfunksjonen – åt gardsnamna, seier det seg sjølv at dei vil bli mindre synlege og dermed òg mindre bruka. Mindre skriftleg bruk av gardsnamn vil òg føre til at det viktige munnlege aspektet av gardsnamna som kulturminne blir svekt.

Det vil ikkje vera vrangt å seia at slektsnamna har veikna bruken av gardsnamna. Det er i dag ei overvekt av grunneigarar som ber eit anna slektsnamn enn gardsnamnet, og ein ser ofte at mange heller brukar slektsnamnet enn gardsnamnet. Dei som utarbeidde namnelova av 1923, hadde vel neppe tenkt på denne verknaden av påbodet om slektsnamn. Den gongen som no var det tale om å stande med lua i handa å taka imot noko framandt, noko som skulle vera gildt og flott. Kvifor kunne vi ikkje ha haldi oss til farsnamn, slik dei har på Island, og kvifor skal vi no nok ein gong iføre oss framande klede?

Frode Myrheim
frodmyr@gmail.com

STADNAMNA ER EIN DEL AV KULTURARVEN

Fråsegn om skrivemåten av stadnamn frå Toten dialekt- og mållag til Kulturdepartementet

Stadnamna, slik dei er nedarva ved munnleg bruk gjennom hundreåra, er av dei eldste kulturminna våre. Kulturminne skal takast vare på for framtida. Immaterielle kulturminne, som stadnamn, er særleg utsette for å forsvinne. Toten dialekt- og mållag vil be norske styresmakter sørgje for at den nåverande stadnamnlova ikkje blir endra på ein slik måte at det går ut over kulturminnevernet.

Tilfeldige skrivemåtar frå 16-, 17- og 1800-talet må ikkje leggest til grunn for korleis stadnamna skal skrivast i dag. Vi må skilje mellom skrivemåten på familienamn som er private, og geografiske stadnamn som er felleseige for heile samfunnet. Skrivemåten for gamle stadnamn må bygge på den nedarva uttalen og gjeldande rettskrivingsnorm.

I dag er skrivemåten på stadnamn viktigare enn nokon gong før. I dagens samfunn har skriftbildet større prestisje og større gjennomslag enn nedarva uttale. Stor mobilitet i samfunnet gjer at stadig færre kjenner og bruker

stadnamna slik dei har vori overførte munnleg. Dei siste femti–seksti åra har uttalen av mange stadnamn vorti endra drastisk fordi uoffisielle skriftlege namneformer med utgangspunkt i skrivemåtar på 16–1800-talet har fortrenkt dei opphavlege namna. Dermed står vi i fare for å miste ein del av den eldste kulturarven vår.

*Fråsegna vart vedteken samrøystes på årsmøtet
i Toten dialekt- og mållag 30. mars 2011.*

NORNA-NYTT

NORNA-SYMPIOSIUM PÅ FÆRØYENE

NORNA avholdt sitt 41. symposium i Tórshavn på Færøyene fra 2. til 4. juni 2011, og temaet var denne gangen *Navne i kystkulturen*. Symposiet hadde samlet rundt 45 deltakere, selvfølgelig med god deltakelse (17) fra vertslandet, både forskere og studenter. Alle land i «NORNA-familien» var representert, og den største kontingenten kom fra Sverige med elleve deltakere, den danske kontingenten telte syv personer, den norske seks personer, mens Finland og Island deltok med to personer hver. Det var påmeldt 26 innlegg – det er vel ny rekord for NORNAs symposier – og det var derfor nødvendig å holde parallellsesjoner tre ganger hver dag. Trolig er det litt uheldig fordi deltakerne da ikke får med seg helheten i symposiet, men på den andre siden forteller det høye deltakerantallet og de mange bidragene om en betydelig oppslutning og interesse blant navneforskerne for slike symposier, noe som igjen viser at etterveksten i NORNA er tilfredsstillende.

Et tema som navn i kystkulturen er meget vidt, og innleggene viste en kraftig spredning innenfor tematikken, fra navn på fiskemed og fiskebanker, via kystkulturens navn på fartøyer, åleboder, fangstplasser, personnavn, tilnavn, stedsnavn som fortalte om liv og virke i kystkulturen til etymologiske tolkninger av fjordnavn og betraktninger om nåtidens og framtidens teknologiske utfordringer i arbeidet med innsamling og formidling av stedsnavnmateriale.

Det vil føre for langt å gå inn på alle foredragene, men det skal kort nevnes at fra norsk side bidro Gudlaug Nedrelid (Kristiansand) med et innlegg om «Hollandsfart og namnemotar», og Inge Særheim (Stavanger) tok for seg skjærgårdsnavn som kulturhistorisk kildetilfang. Oddmund Vestenfor (Hønefoss) hadde valgt tittelen «Dyrenamn i Oslofjorden», og Tom Schmidt (Oslo) hadde «Stedsnavn fra Østfoldkysten» som emne. Fra Bergen deltok Ole-Jørgen Johannessen med et innlegg om navn på fiskebåter i

tre vestnorske kystkommuner, mens Gunnstein Akselbergs anmeldte innlegg om særtrekk ved gårdsnavn i en norsk kystkommune (Fjell) satte vær-gudene en effektiv stopper for, i og med flytrafikken til Færøyene fredag ble kansellert på grunn av vindforholdene.

Arrangørene vil samle og trykke alle symposieinnleggene i en publikasjon som skal inngå i NORNA's rapportserie, og den vil ventelig foreligge til neste år.

Selve symposiet ble avholdt i Lærerskolens lokaler, og de var meget tilfredsstillende med hensyn til teknisk utstyr og andre fasiliteter. Lørdagen ble det arrangert en flott ekskursjon til Eysturoy og Borðoy med besøk i Klaksvík, der vi ble mottatt og bevertet av kommunen, besøkte kirken, det lokale muséet og slukket tørsten på Færøyenes eneste bryggeri. Om kvelden inviterte Fróðskaparsetur Føroya til en utmerket festmiddag i Føroyamáldéildins lokaler.

Vertskapet for symposiet, Anfinnur Johansen, Eivind Weyhe, Kristin Magnussen, Lena Reynert og Tina K. Jakobsen, fortjener all mulig honnør for innsatsen med å tilrettelegge og gjennomføre arrangementet.

Ole-Jørgen Johannessen
ole-jorgen.johannessen@lle.uib.no

ICOS-NYTT

ICOS-KONGRESS I BARCELONA 5.–9. SEPTEMBER

Den 24. internasjonale namnegranskarkongressen (ICOS) vert halden i Barcelona i Spania 5.–9. september 2011. Det er meldt på heile 537 føredrag, som truleg er det høgste talet nokosinne for ICOS-kongressar. Føredragshaldarane kjem frå 55 ulike land, frå Thailand til Venezuela, frå Australia til Algerie. Hovudtittelen er *Namn i dagleglivet*, og føredraga fordeler seg slik på dei tolv temagruppene: Terminologi 20, Namneteori 17, Onomastikk og lingvistikk 42, Namn og samfunn 67, Antroponomastikk 70, Toponomastikk 80, Onomastikk og historie 53, Onomastikk og geografi 32, Onomastikk og kultur 50, Kartografi og stadnamn 20, Namn og normering 34, Katalansk onomastikk 47.

Sjå nærare <http://barcelona.onomastica.cat/en>

BH

26. UNGEGN-SESSIONSMØDE I WIEN

Det har været et begivenhedsrigt forår i de Forenede Nationers samarbejdsorganisation UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names) med både et sessionsmøde i Wien i maj samt et møde i organisationens nordiske gren, Norden Division.

I et forårsgrønt Wien samledes UNGEGN d. 2.–6. maj til sin 26. session (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnSession26.html>). Siden sidste sessionsmøde i Nairobi i 2009 er der sket en reform af sessionsmødernes længde og formelle indhold. Dette gør blandt andet at et sessionsmøde nu kan afholdes på en uge mod tidligere halvanden uge. På indholdssiden betyder reformen at divisionsrapporter ikke længere oplæses individuelt, men samles og opsummeres i en selvstændig rapport, hvilket også gælder for nypublicerede og reviderede nationale toponymiske retningslinjer.

Som tidligere blev der rapporteret fra UNGEGNs forskellige arbejdsgrupper, herunder Working group on Evaluation and Implementation og Working Group on Publicity and Funding, hvor Norden Divisions norske repræsentant, Botolv Helleland, er medlem, samt Working Group on Toponymic Terminology, hvis formand er Staffan Nyström også fra vores division.

Ud over sessionens faste punkter var der også en række særlige arrangementer, hvor organisationer uden for UNGEGN, så som Unicode og Google, kunne præsentere seneste nyt i relation til UNGEGNs arbejde. Som noget nyt blev der også gennemført enkelte videokonferencer, hvor der især skal gøres opmærksom på præsentationen fra det nyoprettede ICIPN – International Conference on Indigenous Place Names – hvor divisionens grønlandske delegat, Carl Christian Olsen fra UNGEGN-salen rapporterede fra ICIPNs første konference, samtidig med at Kaisa Rautio Helander fulgte med via videokonference og efterfølgende svarede på spørgsmål fra salen (se yderligere her: http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnSession26Add.html#special_presentations).

I det hele taget var Norden Division og dens medlemmer blandt de mest aktive på UNGEGNs 26. Session, med ni rapporter, plus ovennævnte præsentation, ud af 94, med henimod hver tiende af alle sessionens bidrag. Herudover stillede Finland også med en meget velgjort og informativ posterpræsentation om stednavne (<http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnSession26Add.html#posters>).

Kaisa Rautio Helander deltok i ein videokonferanse under UNGEGN-møtet.

I de fleste af sessionens pauser var der også såkaldte «Side events», det vil sige mulighed for møder mellem både interne og eksterne aktører og firmaer. Ikke alene var der her mulighed for at mødes med multinationale firmaer som Google og ESRI og diskutere diverse standardiserings-problemstillinger. Men mange af divisionerne, herunder Norden Division (se nedenfor), og arbejdsgrupperne benyttede chancen til at afholde planlagte møder. Herudover stod Botolv Helleland også for et debattmøde med titlen: «Establishing geographical names authorities and names laws», hvor lande der ikke har stednavneudvalg eller stednavnelovgivning kunne få inspiration og gode råd (se mere her: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnSession26Add.html> - sideevents).

Norden Division møde

Et af de første divisionsmøder til at blive afholdt var Norden Division-mødet, nemlig mandag d. 2. maj. På mødet blev bl.a. divisionslandenes arbejde med INSPIRE-direktivet taget op. Implementeringen er overstået eller godt i gang i Norden Divisions område, og et skema med information om områdets nationale kortlægningsorganisationers stednavnedata er ved at være udfyldt, på nær fra Færøerne, Grønland, Island og Sverige. Derudover blev det næste Norden Division-møde drøftet. Der var generel stemning for at afholde mødet inden end næste års konference om standardisering af geografiske navne. En aktuell mulighed er at placere mødet i anslutning til «Den femtende nordiske navneforskerkongres» på Askov Højskole 6.–9. juni 2012 – hvilket der i øvrigt er tilslutning til fra kongresarrangørerne. Et emne der også blev diskuteret var muligheden for hyppigere deltagelse fra

Færøerne, Grønland og Island. Især er situationen kritisk hvad angår Island, idet divisionen ikke synes at have kontakt til det islandske stednavneudvalg. For mere information om Norden Division samt mødereferat, se venligst divisionens hjemmeside: <http://nordendivision.nfi.ku.dk>.

Deltakarane frå Norden på den 26. UNGEGN-sesjonen i Wien 2.–6. mai 2011. Framme frå venstre: Botolv Helleland (Noreg), Johnny Andersen (Noreg), Carl Christian Olsen (Grønland), Teemu Leskinen (Finland), Staffan Nyström (Sverige), Sirkka Paikkala (Finland), Peder Gammeltoft (Danmark), Annette Torensjö (Sverige), John Jensen (Danmark), Leif Nilsson (Sverige). I rekkja bak står frå venstre leiaren i UNGEGN, Helen Kerfoot (Canada), Timur Alasaniya (FN-administrasjonen), Stefan Schweinfest (FN-administrasjonen) og William Watt (UNGEGN-rapporteur, Australia).

10. UNCSGN-konferanse og 27. UNGEGN-session i New York 2012

En af nyhederne ved dette års UNGEGN-session var at den 10. konference om standardisering af geografiske navne (UNCSGN = United Nations' Conference on the Standardization of Geographical Names) afholdes i New York, d. 7.–16. August 2012, og at den 27. UNGEGN-session afholdes samme sted d. 6. august og d. 17. august. Det er mit håb at så mange som muligt fra Norden Division vil være i stand til at deltage i denne vigtige begivenhed.

Peder Gammeltoft
gammelt@hum.ku.dk
Formand for Norden Division

STEDNAVNEARBEJDET I GRØNLAND

Forhistorie

Kortlægning af Grønland af søfolk og ekspeditionsfolk har pågået i lang tid, faktisk siden de første kontakter med de grønlandske farvande for tusind år siden. De forskellige rejsende til Grønland fra Europa har haft den tradition at indsætte europæiske navne på de steder hvor de kom frem til trods for at inuiterne førhen havde navne på disse. De grønlandske inuiter har altid haft navne for lokale steder og områder før den europæiske påvirkning fandt sted. Dette kan man se nu gennem sammenligninger med forskellige inuit-dialekter i Grønland, Nordamerikas nordlige kystlinie og Chukotka.

Systematiske arbejder med kortlægning og stednavne blev opstartet i takt med påbegyndelsen af Den videnskabelige Kommission for Grønland i midten af 1880-erne. Dansk Geodætisk Institut og Søfartsstyrelsen har stor erfaring med systematisk kortlægning af Grønland i forbindelse med arbejdet omkring søkort og landkort.

I 1934 oprettedes Stednavneudvalg for Grønland under Grønlandsdepartementet og har medlemmer fra Geodætisk Institut, Søfartsstyrelsen og Institut for Eskimologi under Københavns Universitet. Ved oprettelsen af Ministeriet for Grønland i 1950-erne overgik det politiske ansvar til Ministeriet for Grønland. Ved indførelsen af Grønlands Hjemmestyre blev der enighed Danmark og Grønland imellem at stednavneområdet overføres til Grønland. Efter forhandlinger blev området formelt overført til Grønlands Hjemmestyre ved folketingsbeslutning. Dertil krævedes, at der er formelle kriterier for accept og afslag af nye stednavneforslag. Med disse tilføjet vedtog landstinget i Grønland en lov om Stednavnenævn i Grønland i 1984 med efterfølgende bekendtgørelse.

I opstarten overførtes det grønlandske stednavneregister til Grønlands Sprognævnets kontor og senere til Oqaasileriffik/Grønlands Stednavnenævn. Medlemmer af stednavnenævnet udpeges af Naalakkersuisut/Grønlands Landsstyre. Nævnet har forpligtigelse at arbejde sammen med institutioner, som arbejder med navnestof udenfor Grønland også, d.v.s. med andre inuit-områder, nordiske lande og andre internationale institutioner som arbejder med navnestof.

Nuværende situation

Ved overtagelsen overtog man den samme metodologi, som Kort- og Matrikelstyrelsen (KMS) har anvendt. Man har derfor samme stednavnemateriale liggende i KMS, således at henvendelser om stednavne i Grønland også kan informeres om fra KMS.

Man har nu siden 2007 arbejdet med systematisk revision af søkort- og landkortmaterialet i Grønland. Dette er udført i samarbejde mellem KMS,

forundersøgelsesinstitutionen Asiaq og det grønlandske departement for interne anliggender. Ved dette arbejde er man overgået til at anvende de moderne teknologi, nemlig GIS og Map-Info.

Det aktuelle arbejde udføres

Ved udførelsen af det aktuelle revision har man disse arbejdsområder i sigte:

1. Recheck af positionering ved check af koordinater ved hjælp af GIS og Map-Info.
2. Recheck af navnestoffet, både med hensyn til grønlandske/danske navne og med hensyn til korrekt staveform efter den nye ortografi i Grønland.
3. Recheck af genstandsbetegnelser.
4. Så vidt muligt nedskrivning af betydninger for de forskellige navne eller motivationer for benævnelser både når de er grønlandske/inuit eller danske/europæiske navne.
5. Den endelige ny-autorisation bliver så vedtaget af Grønlands Stednavnenævn.
6. Det reviderede navnestof bliver så sendt til KMS til indskrivning i den nye elektroniske registrering, som skal danne basis for fremtidig udførelse af kortblade.

Enkeltautorisation

Efter overtagelsen af stednavnenævnearbejdet har man ved indforståelse af de danske myndigheder indgået den fremgangsmåde, at man anvender enkeltautorisation af de geografiske navne.

Dette skete i 1996. Ved enkeltautorisation forstår man, at man anvender autorisation kun på ét sprog. I de steder navnene er relevante for grønlandsktalende, anvender man grønlandske oprindelige navne, og i områder, hvor grønlandsktalende ikke anvender området for tiden, anvender man europæiske navne (især i NØ Grønland).

I 1992 har man i den forbindelse fra Grønland tilskrevet alle de nationale og internationale myndigheder, som har berøring med geografiske navne i Grønlands naboer og forhørt sig om intentionen om at indføre enkeltautorisation, og om deres holdning til dette. Man informerede dem at vi agter at indføre enkeltautorisation såfremt de er enige i det i løbet af fire år. Man skrev også til nyhedsbureauerne. Alle er indforstået med dette, dog bemærkede IATA, at de gerne vil beholde de internationale forkortelser, da disse er relevante for sikkerhed for flynavigation. Dette blev så gradvist indført ved at man gik væk fra dobbeltautorisation.

Fremgangsmåde

Ved denne gennemgang har man anvendt den fremgangsmåde, at man tager til forskellige byer og bygder langs den grønlandske kyst for at finde personer som er vidende om områdets stednavnestof, eller at man interviewer beboere af nu nedlagte bygder om omegnens navnestof. Ved dette arbejde har vi god kontakt med kommuner og fisker- og fangstorganisationen ved udpegning af den lokale ekspertise. Disse navne bliver så sammenlignet med tidligere autoriserede navne. Man støder tit på at anvendelsen af GIS er med til at præcisere positioneringer med koordinater, og at man nu med den lokale ekspertise kan identificere at nogle øer ofte er angivet som en eller to, og de er med til at korrigere disse også. Da vi overtog stednavne- registret, var der lidt over 26.000 stednavneopslag. Nu regner vi med at udvide registreringen op til 40.000 opslag tilsammen.

Genstandsbetegnelser

Man har ved oprensning af genstandsbetegnelser tilføjet adskillige genstandsbetegnelser som har direkte kulturel og historiske relevans. Disse er så vedtaget fra begyndelsen af arbejdsprocessen og kommunikeret videre til KMS. Disse kan være hundeslæderuter, varder, o.lign.

Ortografi

Grønland har i 1973 vedtaget en ny retskrivning. Stednavnearbejdet har gradvist overgået til anvendelse af den nye retskrivning, og nu er myndigheder pligtige til at anvende den nye. Alle nye kortblade i fremtiden bliver præsenteret med den nye ortografi.

Standardsprog og dialekter

Grønland har nu mangeårig tradition for standardsprog på skrift. Dette har været opbygget gennem mange år og anvendes nu i det officielle og af sprognævnet godkendte ordstof og talemåde samt forkortelser. I det talte sprog har man ret til at anvende sine dialekter. Nunat Aqqinik Aalajangiisartut/Grønlands Stednavnenævn arbejder i nær forståelse med Oqaasiliortut/Grønlands Sprognævn. Den nye ortografi er baseret på det grønlandske sprogs foneminventar og kan som sådan tilgodese alle dialekter. Ortografien er vedtaget ved lov. Ved registrering af nye stednavne har man taget hensyn til, at nogle af stederne har den lokale dialekts særpræg i nogle tilfælde uden at kompromittere den nye retskrivnings principper.

Gradvis overgang

Som sagt gør vi brug af computerprogrammer og anvender GIS til at indregistrere de nye navne.

Når stednavnene bliver autoriseret, indgår de næsten direkte i NUNAGIS, den elektroniske kortopslag. Når hele nyregistreringen bliver fuldført,

bliver den basis for elektroniske kort over Grønland som den officielle og autoriserede master-database.

Carl Chr. Olsen
cco@nanoq.gl

Formand for Nunat Aqqinik Aalajangiisartut /
Grønlands Stednavnenævn

ANNA MELDINGSSTOFF

PETER HALLARÅKER **1933–2011**

Peter Hallaråker døydde 27. mai, 78 år gammal. Det norske namnegranskarmiljøet har mist ein dugande og produktiv medarbeidar. I si tid som fyrsteamanuensis ved Høgskulen i Volda gjorde han ein stor innsats med å byggja opp undervisningstilbod i namnegransking og å organisera innsamling av stadnamn. Ein stor del av den skriftlege produksjonen hans femner nettopp om undervisning og praktisk stadnamnarbeid. Med desse utgjevingane har han hjelpt historielag og andre namneinteresserte å koma i gang med innsamling av stadnamn.

Peter Samuel Hallaråker vart fødd 21. mars 1933 i Bremnes i Sunnhordland. Han tok artium ved Voss landsgymnas i 1954 og vart cand.philol. ved Universitetet i Bergen i 1961, med norsk hovudfag, engelsk mellomfag og folkeminnevitskap grunnfag. Han studerte dessutan engelsk ved University of Minnesota i 1964–65. Frå hausten 1962 var han tilsett som lektor i norsk ved Volda lærarskule, men med permisjon mellom anna i 1966–68 då han underviste i norsk ved Universitetet i Bologna i Italia. Frå 1970 var Hallaråker tilsett ved Møre og Romsdal distriktshøgskule i Volda og var med og bygde opp norskstudiet der. I 1978–79 underviste han i norsk ved

Universitetet i Wisconsin i USA, og han har òg hatt forskingsopphald ved fleire utanlandske universitet.

I åra 1985–95 vart det gjennomført eit stort stadnamnprosjekt i Møre og Romsdal i regi av Møreforskning, og Peter Hallaråker hadde den faglege leiinga. Prosjektet resulterte i at over 200 000 stadnamn vart samla inn frå dei 38 kommunane med opplysning om uttale, tilhøva på staden og referanse til Økonomisk kartverk. Slik vart Møre og Romsdal eit av dei få fylka i landet som har ei nærpå komplett stadnamnsamling.

Hovudoppgåva til Hallaråker bar tittelen *Stadnamn frå sør-vestre Bremnes*, utgjeven som bok på Universitetsforlaget 1976. Med grunnlag i 1500 skjergardsnamn drøfte han her prinsipp for namngjeving og i kva mon namna speglar av naturtilhøve, næringsliv og kulturhistorie. I 1975 publiserte han ein større artikkel i *Sunnhordland LIV* om gardsnamn i Bremnes.

Det er særleg innanfor namneplanlegging, kommunal namngjeving og undervisning Hallaråker har sett spor etter seg. Han skreiv ei rekkje artiklar m.a. i *Kommunalt tidsskrift*, *Syn og Segn*, *Namn og Nemne* og *Nytt om namn*. Fleire bøker frå hans hand hadde bakgrunn i stadnamnprosjektet i Møre og Romsdal, som *Stadnamngransking i Møre og Romsdal. Handbok* (Møreforskning 1984), *Namn og stad. Handbok i kommunal innsamling og arkivering av stadnamn* (Møreforskning og MRDH 1987), *Stadnamn i Møre og Romsdal. Innsamling, teori, metode og formidling* (Møreforskning og Høgskulen i Volda 1995). Viktigast i ein nasjonal samanheng er læreboka *Innføring i stadnamn. Innsamling og gransking* (Universitetsforlaget 1997). Fyrste delen her er ei praktisk og metodisk rettleiing i innsamling av stadnamn, medan andre delen tek for seg den vidare granskinga av namna. Boka har òg med eit kapittel om norsk stadnamngransking i historisk perspektiv. Det siste større arbeidet frå hans hand var ei dokumentksamling frå Bømlo 1668–1905. Den vart utgjeven i fjor på eige forlag under tittelen *Ei tid som var*.

Peter Hallaråker hadde ein lang karriere som norsklærer bak seg, både for norske og utanlandske studentar. I 1983 gav han ut *Norwegian Nynorsk. An Introduction for Foreign Students*. (Universitetsforlaget 1983), ei engelskspråkleg lærebok i nynorsk for utanlandske studentar. Hallaråker var ein framifrå pedagog, og den didaktiske sida var alltid til stades i det han skreiv.

Peter Hallaråker hadde ei rekkje kommunale, organisatoriske og fagpolitiske ombod. Mellom anna var han representant for Høgskulen i Volda i Samarbeidsnemnda for namnegransking. Då lov om stadnamn vart sett i verk i 1991, vart han oppnemnd som ein av medlemene i klagenemnda for stadnamnsaker. Vidare var han redaksjonsmedlem i *Nytt om namn* i perioden 1997 til 2006. Han var òg ein aktiv deltakar på nasjonale og internasjonale namnekonferansar.

Peter var med si venesæle framferd godt lika. Sjølv sette eg stor pris på han som kollega og som medarbeidar i *Nytt om namn*. Kanskje kom det av

at me b e opphavleg var hordalendingar at eg fekk så god og n r kontakt med han. Det er eit tomrom etter han, eit tomrom som ikkje berre familien vil merka, men svært mange av dei som har kjent han. Det gjeld  g det norske namnegranskarmilj et.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

TV  LUNDENSISKA F RGRUNDSGESTALTER BORTA

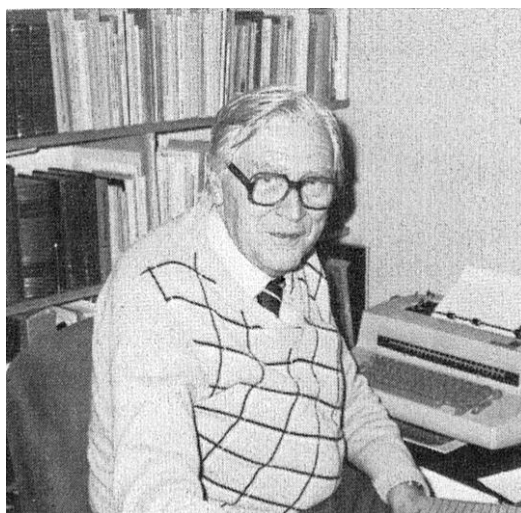

G sta Holm
8/7 1916–12/3 2011

Professor G sta Holm blev 94 år. Han var realstudenten som t nkte bli civilingenj r men sadlade om f r att studera nordiska språk. Med en tre-betygsuppsats om dialekten i L v nger som avstamp tog han 1944 filosofie licentiatexamen i nordiska språk i Uppsala, var redakt r vid Svenska Akademiens ordboksredaktion i Lund åren 1945–54, disputerade 1952 på avhandlingen *Om s-passivum i svenskan* och blev därmed filosofie doktor och docent i Lund.  ren 1954–61 var han docent i Uppsala och 1961–81 professor i nordiska språk i Lund. Han blev 1940 reservofficer och 1951 kapten i reserven,  kte 21 vasalopp och blev ett legendariskt sp nstfenomen med sin rullskid kning och löpning ännu långt efter pensioneringen. Vi som tenterade för honom gjorde det ibland under förflyttning ute i naturen eller på någon av hans oförglömliga exkursioner, inrikes eller till Färöarna och Island, den bilburna forskningsexpeditionen bland alla fr.a. norska orter med namn på *-anger* ej att förglömma, resulterande i den 810-sidiga utgåvan *De nordiska anger-namnen* 1991. (Dette verket med det omfat-

tande norske materialet har ikkje minst hatt interesse for Norge. Eit uttrykk for dette er at Norges allmennvitenskapelige forskningsråd var med på å finansiera utgjevinga. Boka vart òg utgjeven i skriftserien til Det Norske Videnskaps Akademi. Red.merk.)

Förutom alla ordboksartiklar, redaktörs- och utgivningsarbeten och artiklar i dagspressen uppgår de under åren 1939–2004 tryckta skrifterna till drygt 275, huvudsakligen fördelade på dialektgeografi, textfilologi och textutgivning, etymologi och lexikografi, grammatik, språk- och stilhistoria, syntax och talspråksforskning, namnforskning och runologi. Gösta Holm var den drivande kraften bakom Samfundet Sverige–Island i Lund och Malmö och utgivningen av tidskriften *Garðar*. Tillsammans med Aðalsteinn Davíðsson utgav han 1982 *Svensk-isländsk ordbok*, som trycktes i flera upplagor. Välförtjänt blev han hedersdoktor vid Islands universitet. Han var hedersledamot av Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur (invald 1970) och ledamot av Vetenskaps societeten i Lund (fr.o.m. 1963).

Sven Benson

22/1 1919–9/5 2011

Professor Sven Benson blev 92 år. Han tog filosofie licentiatexamen i nordiska språk i Lund 1945 och disputerade för doktorsgrad 1951, var docent i ämnet i Lund 1952–56 och professor i Göteborg 1974–83. Åren 1947–53 var han amanuens vid Landsmålsarkivet i Lund (från 1970 Dialekt- och ortnamnsarkivet) och arkivchef där 1957–74. Som arkivchef var han redaktör för serierna *Skrifter utgivna av Landsmålsarkivet i Lund* och *Skånes ortnamn*, därtill medförfattare till del 18 om namnen i Södra Åsbo härad. Åren 1963–74 var han också redaktör för *Sydsvenska ortnamnssällskapets årsskrift* och 1968–74 redaktionssekreterare samt 1978–87 huvudredaktör för *Arkiv för nordisk filologi*, där han bl.a. medverkade i den årliga littera-

turkrönikan. Som professor i Göteborg var han redaktör för skriftserierna *Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning* och *Nordistica Gothoburgensia* och höll bl.a. gästföreläsningar vid Universitetet i Oslo.

Sven Benson var främst dialektforskare. I doktorsavhandlingen *Studier över adjektivsuffixet -ot i svenskan* (1951) undersöker han konkurrensen mellan de ur riksspråket och dialekterna försvinnande suffixen *-ot* och *-ug* och det segrande *-ig*. *Blekingiska dialektstudier 1–2* (1956 och 1981) är ett metodiskt-teoretiskt förarbete till en *Blekingisk ordbok* över landskapets dialekter, förberedd genom en alfabetisk samling av alla uppteckningar från landskapet. Ett drygt 100-sidigt maskinskrivet provhäfte med inledning och partiet *a–bonde* framställdes, men andra dialektgeografiska forskningsinsatser prioriterades, främst *Südschwedischer Sprachatlas 1–4* (1965–70), som täcker Lundaarkivets verksamhetsområde, Blekinge, Halland, Skåne, Småland och Öland. Uppsatsen «Fonetisk och fonematisk kartläggning» (1958) illustrerar problemen vid dialektgeografisk kartering. «Ord och bild. Ett fältarbetsprojekt vid DAL» (1974) beskriver fotodokumentation som komplement till fonograminspelning och dialektuppteckning.

Bidrag till namnforskningen är artiklarna «Tillkomsten av serien *Skånes ortnamn*» (1958), «*Ignaberga* och *Igelösa*» (1959), «Ortnamnselementet *magle*» (1960), «*Quidinge socken* – ett identifikationsproblem» och «Namnet *Harpsund*» (1962), «Sockennamnen i Harjagers härad» (1966), «Sydsvenska namnvårdsproblem» (1971), «Namngivning och namntypologi» (1972), «Databehandling av ortnamn» (1974), «Psykologiska och sociologiska aspekter på tillkomsten av ortnamn» (1976), «De språkliga grunderna för ortnamns stavning» (1978) och «Problemkomplexen inom förnamnsforskningen» (1982). Ord- och textundersökningar är «Fsv. *Fakotter*» (1949), «Tre textställen i Fornsvensk läsebok» (1955) och «*Vidstreck*» (1966). «Om genuskategorier och genuskriterier i svenskan» (1957) analyserar nusvenskans genusbegrepp. Lagspråksstudier är t.ex. «Språket i förslaget till regeringsform» (1963), «Uttryck för brott och straff. En studie i nuisländskt lagspråk» (1967), «En studie i brottsbalkens språk» (1968) och «Danskt lagspråk 1561. Studier i Frederik II:s sjörätt» (1994).

Sven Benson utgav en andra, bearbetad upplaga av Erik Noreen, *Fornsvensk läsebok* 1954, nytryckt 1957 och 1962, en fotoreproduktion av Johan Ernst Rietz, *Svenskt dialektlexikon 1862–67* med Bensons efterskrift 1962 och rapporten *Dialektologkonferens 1978* i Göteborg. Han var bl.a. hedersledamot av Kungliga Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur (invald 1977) och ledamot av Vetenskapssocieteten i Lund (fr.o.m. 1954). I Sydsvenska ortnamnsällskapet i Lund var han skattmästare 1957–74 och i Göteborg sekreterare i Nordiska namndatakommittén 1974–75.

Göran Hallberg
goran.hallberg@bwm.se

AMERIKANSK BOKPRIS TIL NORSK FORFATTARPAR

Nancy Coleman og Olav Veka, b e velkjende for lesarane av *Nytt om namn*, har f att fyrsteprisen i klassen Reference (som n arast kan setjast om med oppslagsverk) i ei amerikansk boktevling. Resultatet vart gjort kjent på eit festm te 11. mai 2011. Dette er ei  rleg tevling arrangert av The Midwest Independent Book Publishers Association. Tevlinga omfattar tolv statar i Midvesten, alt a det området dei fleste nordmennene slo seg ned i. Vinnarboka har tittelen *A Handbook of Scandinavian Names* og kom ut på University of Wisconsin Press i 2010. Boka er omtala i *Nytt om namn* nr. 52.

BH

NYTT FR  AMERICAN NAME SOCIETY

Dei som er medlemmer av American Name Society (ANS – Det amerikanske namnelaget), har no f att tilsendt ANS News Bulletin 2011–1 med mykje interessant stoff. Dersom ein går inn på nettsida til laget (www.wtsn.binghamton.edu/ANS/commun.htm), vil ein finna ei mengd lenkjer til ulike namnevitskaplege og meir allmenne nettstader med mange godbitar for dei som er interesserte i namn, alt frå elektroniske namnedatabasar, skrivemåte og uttale av russiske stadnamn og personnamnb ker til slektsgransking. Og ein får tilgang til eldre utg ver av nyhendebrevet til laget.

Dei har nett hatt årsmøte, og eit nytt og yngre styre er valt inn, alle personar med høg fagleg kompetanse. Den nye presidenten er Kem Williams, med bakgrunn i lingvistikk og automatisk klassifisering av namn. Fyrste visepresident er Donna Lillian, også lingvist. Ho har særleg arbeidd med kvinners val av etternamn ved giftarm l. Andre visepresident er Iman Laversuch. Ho er lingvist/sosiolingvist og den fyrste afroamerikanske kvinna som har oppnådd dr.habilitat. i germanistikk, for tida tilsett ved Universitetet i K ln.

Dei som vil ha meir informasjon, kan venda seg til listserv@listserv.binghamton.edu.

Laget har hovudsete ved University of Binghamton i staten New York.

BH

ARTIKLAR OG INNLEGG OM NAMN

NOEN BEDRE ENN KVARSTEIN OG KVALBEIN?

I *Nytt om navn* nr. 48 (2008) har Eli Ellingsve en liten artikkel som belyser mulige konsekvenser av en liberalisering av stadnamnlova. Artikkelen er forsynt med en festlig illustrasjon som viser ei fiktiv bygd Vik, der alle grunneiere har slektsnavn etter navnegarden, men slik at fem ulike skrivemåter er i bruk på samme tid. Det svært utbredte navnet *Vik* er velvalgt som eksempel, for her vil resultatene av tidligere tiders varierende rettskrivning gi særlig store utslag.

Fellesregisteret til *Norske Gaardnavne* (Rygh) har 73 ordinære oppslagsnavn for «Vik». Søk på ulike skrivemåter i Statistisk sentralbyrås etternavndatabase (à jour 1.1.2011) gav tall på navnebærere som var slik: Vik 4896, Vig 78, Wik 921, Wig 17, Viik 20, Viig 46, Wiik 2397, Wiig 1246, Wick 139 (Vick 0). Liknende variasjoner forekommer for mange navn. Og særlig stor kan variasjonen bli i visse sammensetninger. *Norsk etternamnleksikon* nevner «*Hoel.seter, -sether, -sæter, sæther, Hol.seter, -sether, -sæter, -sæther*» (Veka 2000, s. 17).

De stedslektsnavnene som så langt er nevnt, har opphav i forskjellige navnegarder, flere steder som heter det samme. Hvis vi undersøkte skrivemåtene nærmere, hadde det vært interessant å finne ut hvor stor variasjon som kan forekomme for én enkelt navnegard. Et spørsmål vi kan stille, er dette: *Hvilken navnegard i landet er det som er leverandør av flest forskjellige slektsnavn på én og samme tid?*

Kanskje svaret allerede er funnet, men sikker er jeg ikke. En navnegard som uten tvil ligger langt framme i løypa, er Kvarstein i Vennesla kommune, ei mil nord for Kristiansand. Til denne ene navnegarden forekommer det hele fem skrivemåter av slektsnavnet samtidig.

Etter at jeg fikk denne variasjonen konstatert, prøvde jeg å finne ut om der fantes andre liknende tilfeller. Jeg spurte min kollega Inge Særheim. Etter å ha tenkt i fire–fem sekunder kom han på én navnegard som muligens kunne hamle opp med Kvarstein, Kvalbein på Jæren. For Kvalbein viste det seg å være like stor variasjon, fem forskjellige samtidige skrivemåter. Seinere hørte jeg med Tom Schmidt, Olav Veka og Botolv Helleland. Ingen av disse kunne komme på noe tilsvarende. Botolv Helleland nevnte at det forekommer spesielle skrivemåter blant norskætta amerikanere. Men det er et tilfelle så spesielt at jeg ikke går inn på det her.

Navnet *Kvarstein* regnes å være sammensatt av et norrønt ord *hvarf* n. som muligens betyr ‘krumning’ (eller kanskje også ‘virvel’ eller ‘virvelstrøm’) og ‘stein’. Hos Rygh oppgis to uttaler: *kva: `ræstein* og *kva:r`stein*. Uttalen uten e-fuge er den vanlige i dag, og den eneste jeg kan si å ha hørt. E-fuge er brukt i de eldste beleggene, «Quarrestenn» 1601, «Quarresten»

1610, 1630; dessuten i en målføretekst fra 1954 (Beito 1973, s. 221, 3. linje). Det tilsier at forleddet er en flertallsform. Kvarstein ligger ved Otra (Torridalsåna), som her har et urolig og svingete løp forbi noen bratte fjellknauser som sisteleddet nok er uttrykk for.

Kvalbein ligger ved Jærstrendene. Eldste belegg er «a Hwalbeinom» 1442 og «Hwalbein» 1465. Nedarvet uttale er i vår tid *kvel`bei*, en nyere utvikling som aldri har slått igjennom i skrift. Ordsemantisk er navnet gjennomiktig. Bakgrunnen er derimot ikke klarlagt. Rygh tenker seg at stedet har fått navn etter ribbeina på en stranda hval. En alternativ tolkning har Særheim (2007), at «nemninga ‘kvalbein’ har vel helst vore nytta om ein terrengformasjon, t.d. avrunda strandline eller (helst) om dei farlege grunneresa Raunagarden og Garden, som ligg mellom sandstranda og den låge rullesteinsholmen Raunen».

De to navnene *Kvarstein* og *Kvalbein* har altså helt forskjellig ordinnhold og opphav. Men betrakter vi dem ensidig som et ortografisk transkripsjonsproblem, blir de to svært like. Som kjent har dansk og norsk rettskrivning vært ustabil i de siste tre hundre år. Likevel er det atskillig ved de ortografiske prinsippene som har vært konstante. Skrifffestingene av *Kvarstein* og *Kvalbein* kan stå som ypperlige illustrasjoner på det. Hvis vi tenker oss mulige «normale» skrivemåter for *Kvarstein* og *Kvalbein* de siste tre hundre år, kan forventede skriftformer framstilles slik: <**arste(*)n> og <**albe(*)n>. Stjerne markerer bokstavplass med ortografisk variasjon. Stjerne i parentes markerer bokstavtegn som kan forekomme, men som ikke er obligatorisk. Noen steder i skriftbildet vil det ikke være variasjon: Tredje bokstav er alltid <a>, etterfulgt av henholdsvis <rste> og <lbe>, og siste bokstav er alltid <n>.

Vi lever i ei tid da uttalen av navn mer og mer blir styrt av skriftformer. Hvis navnenormering skal foretas med kulturminnevern for øyet, må det velges skrivemåter som støtter opp om nedarvet uttale. For å få dette til, må refleksjonen omkring de transkripsjonstekniske grep man foretar seg ha en selvsagt plass. En artikkel som behandler dette på en særlig interessant og tankevekkende måte, er Arne Torps «*Hveem, Kvem – eller Kvehm?*» i *Nytt om namn* nr. 50 (2009). Et viktig poeng hos Torp er at norsk rettskrivning på visse punkter er defekt. Skriftnormeringen er i dag tilstrekkelig godt utviklet til at etymologisk misvisende former skal kunne unngås, men den er ikke så fullkommen at alle etymologiske og formmessige tvetydigheter blir ryddet av veien. Og så lenge normeringsinstansene fortsetter å generere unaturlige og unødvendige tvetydigheter, samtidig som loven skal være til for kulturminnevernets skyld, har man ennå en vei å gå. Arne Torps innsiktsfulle artikkel bekrefter det.

Når rettskriving skal beskrives, er det viktig å trekke et hovedskille mellom ortografiske endringer/variasjoner og fonologiske endringer/variasjoner, slik Torp og Vikør gjør i sin språkhistorie (2003). En endring er

ortografisk hvis reglene for et fonems skriftlige representasjon blir endret. En endring er fonologisk hvis den innebærer at leseuttalen blir endret (Torp og Vikør 2003, s. 239 f.). Fra et kulturvernsynspunkt er reint ortografiske variasjoner som *Aasen/Åsen* eller *Dahlen/Dalen* ikke så vesentlig (ønsket om en konsekvent ortografi har andre, mer praktiske årsaker). Det er derimot variasjoner som gjelder fonologisk og/eller morfologisk form. I det videre velger jeg å betegne den førstnevnte variasjonstypen som *ortografisk variasjon* og den sistnevnte som *formvariasjon*.

Kvarstein er et sammensatt navn. Vanlige skrivemåter av førsteleddet må de siste tre hundre år ha vært *Quar-*, *Qvar-* og *Kvar-*; vanlige skrivemåter av sisteleddet *-steen*, *-sten* og *-stein*. I førsteleddet forventer vi bare ortografisk variasjon, i sisteleddet også formvariasjon. Ut fra skriftradisjonen skulle noen av disse variantene forventes å forekomme som slektsnavn: *Quarsteen*, *Quarsten*, *Qvarsteen*, *Qvarsten*, *Kvarsten*, *Kvarstein*. Hvis vi kombinerer utpreget gammel skriftnormering med ny, får vi former som *Quarstein*, *Qvarstein* eller *Kvarsteen*. Om slike skrivemåter finnes, må de regnes som en type hybridformer. De er uhistoriske i den forstand at de ikke representerer noen kurant skrivemåte på noe som helst tidspunkt.

Nå skal vi se på hvilke skrivemåter av *Kvarstein* som forekommer som slektsnavn i 2011. Søk i navnedatabasen til Statistisk sentralbyrå gav dette resultatet, supplert med Telefonkatalogen for de minst frekvente variantene:

Quarsten	20
Quarstein	12
Qvarsten	3
Kvarsten	9
Kvarstein	62

Til sammen er det altså funnet 106 personer som har slektsnavnet sitt fra *Kvarstein*. Av tilfanget ser vi at alle tre mulige varianter av førsteleddet forekommer, og to i sisteleddet. Av kombinasjonene er det én, *Quarstein*, som ikke burde forventes, fordi den kombinerer 1700-tallsortografi i førsteleddet med 1900-tallsortografi i sisteleddet. Varianten *-steen* har ingen treff. Om denne er aldri så gammeldags, kunne den synes mer funksjonell enn *-sten*, fordi den sistnevnte er formmessig tvetydig; vokalen kan alternativt tolkes som kort. Hvis vi tenkte oss at en person hette «Karsten Kvarsten», kunne vi jo oppriktig lure på om de to delene skulle uttales med rim.

I materialet ser vi at alle fire mulige kombinasjoner av samsvar/avvik i forhold til moderne normal ortografi og form faktisk forekommer:

Normal ortografi, normal form	Kvarstein
Avvikende ortografi, normal form	Quarstein
Normal ortografi, avvikende form	Kvarsten
Avvikende ortografi, avvikende form	Quarsten

Hvis vi sammenlikner skrivemåtene med hvor personene bor, finner vi et tydelig mønster, der hovedskillet avgjøres av form. I bygda Kvarstein er *Kvarstein* den dominerende skrivemåten, mens *Quarstein* også forekommer. Av de som bruker formen *-sten*, har ifølge Telefonkatalogen ingen adresse på Kvarstein, og bare én bor i nærheten. De som heter *Kvarsten* eller *Quarsten* bor for det meste i Kristiansand. Blant bøndene på Kvarstein rår det tilsynelatende en klar oppfatning om skrivemåten: Godt samsvar mellom skrift og nedarvet uttale skal det være. Ortografien er det ikke så farlig med.

For Kvalbein kan vi føre opp dette resultatet fra tilsvarende undersøkelse:

Qualbeen	2
Qualben	7
Qvalben	12
Qvalbein	14
Kvalbein	117

Normal ortografi, normal form	Kvalbein
Avvikende ortografi, normal form	Qvalbein
Normal ortografi, avvikende form	*Kvalben
Avvikende ortografi, avvikende form	Qualbeen

I norsk navnegransking har skrivemåtene til stedsleksnavn aldri hatt noen stor plass. Av mange grunner er det stedsnavnene i seg selv, den nedarvete uttalen, som har vært det sentrale studieobjektet, noe som også er reflektert i stadnamnlova, og som Botolv Helleland utdyper på denne måten:

[D]et er den folkelege bygdeuttalen som knyter banda bakover, og som ei kulturminnelov er stadnamnlova med på å sikra dette bandet gjennom ei skriftform som reflekterer den overleverte uttalen. Ein må heller ikkje gløyma at mange stadnamn, ikkje minst gardsnamna, kan vera fleire hundre år gamle; mange kom til lenge før kristendomen var innført. I dette perspektivet må ein sjå på stadnamna som ein felles kulturarv. Det er tale om eit tilfang som oftast har ei lengre historie enn dei noverande slektene på garden. Då kan det ikkje vera slik at dei som tilfelleleg sit på garden, skal ha råderett over denne delen av namneskatten vår. (Helleland 2007, s. 23)

Hvorfor kan det så være nyttig å studere skrivemåter av stedslektsnavn? Det vil kunne gi oss kunnskap om hvilke normeringsprinsipper som det faktisk opereres med, i hvilken grad de gjenspeiler eldre og nyere normale skrivemåter, i hvilken grad de ikke gjør det, og i så fall hvorfor. Det kan igjen gi oss bedre forståelse for hvorfor mange «vanlige» folk synes å ha store vansker med å skjønne at stedsnavn og slektsnavn er to forskjellige ting, mens mange andre «vanlige» folk ikke har noen vansker med å oppfatte dette skillet. Skolering har opplagt noe å si, men kan langt fra forklare alt. Trolig går mye tilbake på innlærte vaner fra barndommen, der en rekke tilfeldige sammentreff spiller inn. I et miljø der folk er vant med én skrive-måte i alle sammenhenger, må man regne med at krav om endringer utenfra vil møte motstand (om dette se Særheim 2009, s. 234 f.). I slike tilfeller vil det nok også være lett å betrakte stedsnavn og slektsnavn som to sider av samme sak. Og hvis den samme navneformen er brukt i flere kontekster, som f.eks. et velkjent firmanavn, gjør ikke det situasjonen bedre. Inge Særheim sier det slik: «Det gjer det ikkje lettare å få forståing for ein skrive-måte med *a*, *Kvernaland*, når så sterke krefter – både etternamn og firmanamn – har *e*» (Særheim 2009, s. 232).

Ganske sikkert vil den forståelsen Særheim ønsker seg, være større hvis man er vant med skriftvariasjon, og gjerne stor variasjon. Interessant her er innslagene av uhistoriske skrivemåter, som *Quarstein* og *Qvalbein*. I innledningen så vi på navnet *Vik*. Forventede skriftformer skulle her være: «Wiig» fra 1700-tallet, «Viig» fra tidlig 1800-tall, «Vig» fra 1800-tallet og «Vik» fra 1900-tallet. Alle disse finnes som slektsnavn, men vi ser også at «Wiik» er mye brukt, der 1700-tallets ortografi blandes med 1900-tallets. Interessant er også skrivemåten «Wik» med 921 bærere. Første bokstav reflekterer 1700-tallet, andre bokstav 1800-tallet og seinere, siste bokstav 1900-tallet. Uhistoriske og avvikende skrivemåter er ofte motivert ut fra et ønske om å ha et etternavn som skiller seg fra andre. På garden Birkenes i Birkenes kommune er det én familie som i motsetning til resten skriver «Birknes», en form uten noe historisk grunnlag. Når en enkeltperson endrer navnet sitt slik, må man forutsette at vedkommende har forstått – og vil framheve – at gardsnavn og slektsnavn faktisk *er* to forskjellige ting.

I en artikkel i 1984 foreslår Anne Svanevik «Variasjoner i ortografi og uttale (regionalt og sosialt) av moderne slektsnavn» som et mulig framtidig forskningsprosjekt (Svanevik 1984, s. 152). Her burde det ligge oppgaver og vente. Foreløpig er lite gjort, og det er mye vi ikke vet. Likevel våger jeg denne påstanden: Hvis man kommer fra Kvarstein i Vest-Agder eller Kvalbein i Rogaland, har man et godt utgangspunkt for å forstå at stedsnavn og slektsnavn er to forskjellige ting. Slik sett må Kvarstein og Kvalbein være gode miljøer å vokse opp i. På Kvarstein og Kvalbein ser det ikke ut til å være noen strid om den offisielle skrivemåten av stedsnavnet. Så kanskje er det ikke så dumt at kvarsteiningene og kvalbeiningene har

vært uvanlig flinke til å utnytte våre skiftende rettskrivningskonvensjoner, og at de attpåtil har prestert å gjøre sine egne vrier på dem.

Spørsmålet stilles nå til bladets lesere: *Hvilken navnegard i landet er det som er leverandør av flest forskjellige slektsnavn på én og samme tid?* (Noen bedre enn Kvarstein og Kvalbein?)

Litteratur

- Beito, Olav T. 1973. *Norske målføretetekster*. 3. utg. Oslo.
- Ellingsve, Eli. 2008. Navnesaker i bygda Vik. *Nytt om namn* 48, s. 36–38.
- Helleland, Botolv. 2007. Stadnamnlova – kulturvern eller irritasjon? *Nytt om namn* 45, s. 20–24.
- Rygh, Oluf *et al.* 1897–1936. *Norske Gaardnavne*. Kristiania/Oslo.
- Svanevik, Anne. 1984. Norsk personnavnforskning. Hvor står vi – hvor burde vi stå? I: *Institutt for namnegransking. Årsmelding 1983*. Oslo, s. 140–156.
- Særheim, Inge. 2007. *Stadnamn i Rogaland*. Bergen.
- . 2009. *Gjedrem eller Geidreim, Straen eller Stranden?* Nokre utfordringer ved normering av norske stadnamn. I: *Språknormering – i tide og utide?* Red. Helge Omdal og Rune Røssstad. Oslo, s. 229–240.
- Torp, Arne. 2009. *Hveem, Kvem – eller Kvehm?* Lettsindige tanker om en defekt i norsk rettskriving. *Nytt om namn* 50, s. 97–99.
- Torp, Arne og Lars S. Vikør. 2003. *Hovuddrag i norsk språkhistorie*. Oslo.
- Veka, Olav. 2000. *Norsk etternamnleksikon*. Oslo.

Vidar Haslum
vidar.haslum@uis.no

TENNEVOLL I LAVANGEN

Ett av flere navn med forleddet *tenn(e)*-

Innerst i fjorden Lavangen i Troms ligger i dag tettstedet Tennevoll /"teŋnevåʎ/. Som navnet sier, er stedet dominert av en stor, slett og jevn voll fra sjøen og et stykke oppover, og fra gammelt av heter dette området *Vollen*. Tidligere ble stedet kalt *Tennevollen* /"teŋnevø:ʎn/. Også ellers i dialekten forekom denne ø-uttalen av vokalen *o*. Fra min egen oppvekst i etterkrigstida husker jeg i alle fall *holde* (v.) /"høʎe/ og *skolt* (m.) /"skøʎt/. Men det kan godt være at fenomenet hadde større omfang tidligere. Etter hvert overtok *Tennevollen* /"teŋnevå:ʎn/, og blant de eldre i Lavangen er det fremdeles vanlig å bruke navnet i bestemt form. De yngre derimot gjør det ikke.

Eldre skriftformer

Lensregnskapene fra 1567 nevner ikke Tennevoll.

I perioden 1648–61 «ble også Tennevoll og Lotternes i Lavangen definert som ‘finneodels-gårder’» (*Astafford bygdebok* bd. II, s. 100).

Tennewold 1661.

Tennevold 1723

Matrikkelen av 1838: Tennevold

Matrikkelen av 1891: Tennevold

Landskapet

Området fra sjøen på Tennevoll og innover helt mot området som i dag kalles *Spansdalen* /'spansdaln/ viser tydelig hvordan terrenget er laget. En isbre har presset seg ned dalføret, og det er to tydelige endemorener. Mellom disse ligger dagens bebyggelse i Spansdalen. Matrikkelgården Spansdalen derimot, gnr. 60, ligger mellom nr. 59 Hesjevik og 61 Spansdalsmark, vis-à-vis Tennevoll på østsida av Spansdalelva. I løpet av 1900-tallet ble det vanlig å kalle dalføret ovafor Båttålbakken for *Spansdalen*, og den opprinnelige Spansdalen vis-à-vis Tennevoll ble kalt *Spansgården*, etter et av bruksnavnene. Slik er det i dag, men når man skal omtale historisk materiale, blir dette fort litt forvirrende.

Den øverste morenen kalles *Rukkadiévva*, og den nederste *Båttålbakken*. Begge moreneryggene er gjennomskåret av smeltevann fra isbreen, og i botnen renner i dag Spansdalelva. Brevannet har ført med seg store mengder sand og grus, og dette har dannet Tennevoll. Elveløpet har etter hvert svingt mot dalførets østside, og et langt nes er bygd opp parallelt med innerste delen av matrikkelgården Hesjevik. Fra spissen av Neset stiger landskapet svakt innover og danner Bakkan, Mobakken og Moan. På vestsida av Bakkan/Mobakken er landskapet flatt helt til Hammaren. Terrenget «glir» på en måte ut i sjøen i Vågen. Vollen var også godt jordbruksland. Fjæra i dette området består av sandblanda leire.

De første som slo seg ned på Tennevoll, bygde og bodde langs en grusrygg parallelt med den låge strandflaten (Vollen), på sørsida av denne. Der var det god byggegrunn og kort veg til sjøen. Bak denne ryggen var det et sumplignende myrområde før en bratt melkant førte opp til Moan. De som bodde på Tennevoll, kunne verken se eller høre noe til Spansdalelva; den ligger skjult bak grusryggen fra Moan, nedover Mobakken, Bakkan og Neset. Vann hentet de fra små bekker som kom ned fra skoglandet vest for Tennevoll, evt. fra Middagselva som renner ut i Spansdalelva mellom Tennevoll og Moen. Floa går langt opp i Spansdalelva, så det var upraktisk også av den grunn for tennevollingene å bruke den som vannkilde.

Spanstinden slik den vises når man kommer inn fjorden. Tennevoll midt i bildet innerst.
(Foto: Elling Ellingsen)

Norske Gaardnavne

Oluf Rygh skriver i *Norske Gaardnavne* bd. XVII for Tromsø amt (1911, s. 38) at *Tennevoll* «kan inneholde det ved Trondenes GN. 10 omtalte Elvenavn *Perna*» – altså et tidligere navn **Perna* på elva som renner ut i botnen av fjorden Lavangen. Dette elvenavnet skulle ifølge Rygh være etter fuglen *terne*, med lokal uttale /"teɲna/. Dette navnet skulle så ligge til grunn for forleddet i navnet *Tennevoll*. Rygh har stort sett samme forklaring på alle kystnære navn som begynner på *tenn-/tenne-*. Elva det er snakk om, heter i dag *Spansdalelva*, og så vidt jeg kan finne ut, har den hatt dette navnet lenge.

Oluf Rygh gir ingen belegg for at *Spansdalelva* skal ha hatt et annet navn (**Perna*) tidligere. Rygh er med andre ord nokså vag, og han har åpenbart ikke funnet konkret dokumentasjon for å forklare opphavet til *Tennevoll*, eller på noen av de andre *tenn(e)*-navnene som han knytter til fuglenavnet. I stedet velger han å bygge på en teori, hvilket ikke er uvanlig i onomastikken, og anvender så denne teorien nærmest som en slags tommelfingerregel på alle *tenn(e)*-navn i nord. Fuglen *terne* er velkjent i Nord-Norge, også i Lavangen. Den er mest kjent for sin aggressive oppførsel i hekketida, for eminente flyegegenskaper og for å ha en av de lengste trekkrutene i verden – nærmest fra pol til pol. Sann sett ville det ikke være rart om den ble «beæret» ved å få steder oppkalt etter seg. På den andre sida er det vanske-

lig å forestille seg at terna skulle være så spesielt knyttet til dette området innerst i fjorden Lavangen i gammel tid. Bosetningen på stedet er forholdsvis ny, fra 15–1600-tallet, og spørsmålet blir da hvordan et evt. gammelt elvenavn **Perna* ikke er blitt bevart når *Tennevoll* ble det. Så vidt jeg har kunnet finne ut, har Rygh heller ikke for de andre *tenn(e)*-navnene kunnet godtgjøre at det virkelig har eksistert ei elv i området kalt **Terna* (**Perna*).

I verket *Norske Elvenavne* (1904) av Oluf Rygh heter det bl.a. om elvenavnet *Tenninga*, på en elv som renner ut i Glomma ved Elverum: «Kunde formodes at være beslægtet med det foreg. Navn. Det vilde dog vel være mindre rimelig, at en Elv i en Indlandsbygd skulde have Navn efter en Søfugl.» «Det foreg. Navn» er i denne sammenheng flere navn på *Tenn-*, deriblant *Tennevoll* i Lavangen, som Rygh antar kan ha sammenheng med fuglenavnet *terne*.

På bakgrunn av beliggenhet og «bruksverdi» finner jeg det lite sannsynlig at navnet på Spansdalelva, uansett hva det måtte ha vært i gammel tid, skulle være naturlig å bruke som utgangspunkt for å gi *Tennevoll* navn.

Samisk

På samisk heter *Tennevoll* *Deannja* (entall) og *Deanját* (flertall). Qvigstad skriver på et handtegnet kart over området fra slutten av 1800-tallet *Deina*. I Skånland finner vi *Tennevika* som på samisk heter *Dænnjavii'ka* (Qvigstad). Jeg har ikke klart å finne ut hva *Deannja* eller *Deina* betyr.

Spansdalelva heter *Rungujohka*, *-jokka* på samisk. Qvigstad skriver i *De lappiske stedsnavn i Troms fylke* (1935) at elva også kalles *Runguædno*. Det siste leddet skal da bety «den største elva i distriktet», noe som passer godt på *Spansdalelva*. *Rungu* betyr bratt, steil fjellvegg (Qvigstad), altså et meget betegnende navn for *Spansdalen*. E. Fredriksen skriver i *Lauvangr* (1931) at *Spansdalen* heter *Rungovuobme* på samisk. *Spanstinden* /spansti:n/ heter *Rungučok'ka*.

Ut fra dette velger jeg å tru at det samiske navnet på *Spanstinden* og *Spansdalelva* ikke har vært opphav til de tilsvarende norske navnene. Jeg går ut fra at navnene *Spanstinden* og *Spansdalen* har opphav i norsk språk, og at fjellnavnet er eldst. *Spanstinden* er nemlig ganske dominerende i landskapet allerede når man kommer inn i fjorden Lavangen fra nordvest. Uttalen av *Spansdalen* og *Spansdalelva* har ikke palatalisering, og dette vanskeliggjør tolkinga av forleddet, f.eks. en sammenheng med dialektordet *ei spann* /span/.

Aasen (1873) har et substantiv: «*Spanar*, m. = en Stopper, f. Ex. paa Bommen i en Væverstol.» Dette kan passe på vårt fjell, det danner en stopp for fjorden, og landskapet er forma slik at det virker som at hele Lavangen ender der i møtet med dette 1457 meter høge fjellet.

Andre muligheter

Jeg velger å se bort fra Ryghs kopling mellom Tennevoll og den elva vi kjenner som Spansdalelva (se ovenfor). Hvilke andre teorier kan da være sannsynlige?

Aasen (1873) har et verb i ordboka si, *tenna*, i betydning 4: «berøre Grunden, naae Land; om en Baad. *So snart som Baaten tennte i Land. Nordl.*» Dette verbet har vært brukt i Lavangen. På 1990-tallet spurte jeg flere eldre menn om dette, og de kjente godt til det, sjøl om ordet ikke var så aktivt lenger.

I Gratangen finner vi et område i bunnen av fjorden med temmelig likt utseende som Tennevoll i Lavangen: En flat, lavtliggende voll, med leirholdig strand. Stedet heter *Tennevoll*. Det er her fotballbanen og Gratangen Båtsamling ligger.

Kan det så tenkes at Tennevoll har sammenheng med dette verbet, *tenne*, ‘røre grunnen, nå land’? Her kunne det være praktisk å sette de større båtene på land for vedlikehold og reparasjon. Fjæra består av leirsand, og ved høyvann kunne sjøl store båter komme helt opp i flomålet. Det ville gjenstå bare noen få meter før båten stod på tørt land, på gressmarka.

Ellers i Lavangen finnes det knapt andre steder der fjæra er steinfri og landskapet innafor er flatt og ligger lågt. Det samme gjelder i Gratangen, så det er lett å tenke seg at disse to vollene kunne være brukt til oppsett av båter.

Jeg har undersøkt et par andre stedsnavn som inneholder forleddet *tenn(e)-*: *Tennskjær* i Malangen og *Tenna* på Helgeland. Begge stedene har låge strandflater langs sjøen.

Oppsummering

1. Koplingen mellom navnet på Spansdalelva og *Tennevoll* er svært usannsynlig, geografien tatt i betraktning. Elva er ikke synlig fra Tennevoll, den er vanskelig tilgjengelig i den delen som ligger nærmest bebyggelsen, og elva har derfor ikke hatt betydning som vannkilde.
2. Samiske navn i området støtter ikke den norske navnelaginga.
3. At Spansdalelva skulle hett **Perna*, er ikke dokumentert hittil. Det er all grunn til å anta at koplinga mot fuglenavnet er skapt av O. Rygh i *Norske Gaardnavne*.
4. *Tennevoll* må ha et annet opphav enn fuglenavnet.

Litteratur

- Fredriksen, E. 1931. *Lauvangr. Lavangens beskrivelse*. Harstad.
- Hansen, Lars Ivar. 2003. *Astafjord bygdebok. Historie*. Bd. 2. *Astafjord ca. 1570–ca. 1730*. Utg. av Lavangen kommune.
- Qvigstad, Just. 1935. *De lappiske stedsnavn i Troms fylke*. Oslo.
- . 1944. *De lappiske appellative stedsnavn*. Oslo.

Rygh, Oluf. *Norske Elvenavne*. Kristiania.

———. 1911. *Norske Gaardnavne*. Bd. XVII. *Tromsø Amt*. Kristiania.

Sámi – dáru sátnegirji. Samisk – norsk ordbok. 2002. Kárášjohka

Aasen, Ivar. 1873. *Norsk Ordbog med dansk Forklaring*. Christiania. (Ny utg., Det Norske Samlaget 2003.)

Dessuten handtegnet kart fra Spansdalen, laget av J. Qvigstad. Kopi fra Tromsø Museum.

Takk til Aud-Kirsti Pedersen, Universitetet i Tromsø, som har gitt verdifulle innspill til artikkelen.

Elling Ellingsen
ellingel@lavangen.net

AM ELLER AMB, OLA ELLER OLE – HOSEN SKAL EIN SKRIVE NAMNA?

Ja, ein kan jo spørja seg, etter å ha lese gards- og slektshistoria *Revlingfjerdingen*. Rett nok finst det ikkje nokon fasit på hosen ein skal skrive stad- eller personamn, men eit sunt prinsipp er iallfall at ein bør vera konsekvent, noko ein dessverre ikkje kan seia om bygdeboka. Her er forma *Revlingfjerdingen* brukt som namn på boka, men i innhaldsregistret og i omtala av garden (s. 451) står det «Revling». Vidare står det «Ulvildrud» og «Tjerneødegarden» i innhaldsregistret, men i omtala på høvesvis s. 235 og 651: «Ulvilrud» og «Tjerne-ødegarden».

Spesielt inkonsekvent er bruken av personnamn i boka. Her finst «Auden» og «Ouden», «Berit», «Berthe», «Birgitte», «Bergitte» og «Bergett», «Eli» og «Ellen», «Embret», «Engebret» og «Ingebret», «Erik» og «Erich», «Kirsti» og «Kjersti», «Lars», «Larens», «Lauritdz», «Lartz», «Lauritz» og «Lauris», «Mons» og «Mogens», «Oelle», «Olluf», «Olle» og «Ole», «Paul», «Povel» og «Pol», og endeleg «Siffver», «Siffuer», «Siur» og «Syver».

Som ein ser, har eg talt opp i alt seks ulike skrivemåter av *Lars* i boka, og det finst sikkert fleire. Namnet hadde i Ringsak som elles på det meste av Austlandet uttala /"laers/, altså med ei tostavingsuttale, og uttaleforma har utvikla seg frå den gammalnorske forma, *Lafranz*. I det heile hermar forfattaren stort sett former ho finn i dei enkelte kjeldene, slik som til dømes «Affle Solberg», som var brukar av Solbjør mellom anna ved munn- tala i 1660-åra. Namnet «Affle» er ei typisk form frå 1600-talet av *Avle*, der ein ofte skreiv «ff» for *v*. «Oelle», «Olluf» osb. burde ha vori skrivi som

Ola, ettersom dette var den nedervde uttala frå den gammalnorske forma *Ólafr* eller *Óláfr*.

Sjølv om kjeldene inneheld former som *Syver* til ut på 1700-talet, hadde det vori langt betre å skrive *Sjurd*. Uttala var, som elles på flatbygdene, *Sjul*, som i *vedskjul* (altså med tjukk *l*). Denne forma er ei ljodrett utvikling frå den gammalnorske forma *Sigurðr*. Forma *Syver* tok rett nok utover på 1800-talet til å bli eit eige namn, men det er ei anna soge.

I dansketida fanst det ikkje noka skriftnorm, og namn kunne skrivast på ulike måtar. Viktig er det å hugse at folk i eldre tid i det heile var analfabeta, og dei hadde eit munnleg tilhøve til namn. Namnet var med andre ord slik det vart bruka i daglegtala, som *Marte*, *Ola* og *Per*. Slik vi normerer ord elles frå denne tida, burde dette òg gjelde namn. Det å gje att namn på så mange ulike måtar som denne boka gjør, er med på å skape forvirring hos urøynde lesarar. Konsekvensen er at mange sit med den trua at forfedrane het «Ouden», «Haagen», «Mogens», «Peder», «Syver» og «Bergitte».

Sjølv om det kan ordskiftast om hossen ein skal skrive stadnamn, skriv ein ikkje stadnamn med to *a*-ar, slik som «Aarsrud». To *a*-ar for *å* vart borte i norsk rettskriving alt i 1938. Vidare skal *Brattberg* skrivast med to *t*-ar, og ikkje éin, slik det blir gjort i boka. Heilt galne er òg skriftformer som «Hersaug» og «Saug vestre» og «Saug østre». Offisiell skriftform – slik Statens kartverk brukar – er *Hersau* og *Sau*. *G*-en i desse skriftformene oppstod i dansketida, i ei tid da det ikkje fanst rettskriving, og da ein nærast sette til bokstavar på måfå. *G*-en har med andre ord ikkje noko i dette namnet å gjøra. Her er òg ugjerda med å setta utmerkingsledd som «vestre» og «østre» bak sjølve gardsnamnet. Dette skal stande framom; altså burde det ha vori *Vestre-* og *Østre Sau*. Skriftforma «*Amb*» eller «*Heramb*» er heller ikkje rett. *Am* er ei dativform fleirtal av *å* (bekk), altså gammalnorsk *Ám*, og ein ser her at *b*-en ikkje er opphavleg i desse namna. Greitt nok går skriftforma med *b* tilbake til slutten av 1500-talet, men sett i høve til at gardsnamnet truleg da alt hadde funnist i over tusen år, blir ikkje dette særleg gammalt. Sett i eit slikt perspektiv må det vera dei lange linene som må tillegast mest vekt, og ikkje vaklande skriftformer frå dansketida.

Det er viktig å påpeike at gardsnamna våre – og med dei alle andre stadnamn – er ein del av vår felles kulturarv. Lov om stadnamn legg særleg vekt på nedervd uttale, nett av di denne ofte utgjør ei ubrotten line tilbake til gammalnorsken, og opphavet åt namnet, i motsetnad til dei danske skriftformene. Mange av gardsnamna i dag er relasjonsnamn. Dei er med andre ord namngjevne frå andre gardar. Dette er viktige argument mot dei som meiner at det er noverande grunneigar som skal avgjøre skriftform.

Frode Myrheim
frodmyr@gmail.com

AKTUELLE NAMNEPROSJEKT

DIGITAL BEARBEIDING AV STEDSNAVN I VEGÅRSHEI**Bakgrunn**

I 2006 startet Vegårshei Historielag opp arbeidet med å samle inn stedsnavn i Vegårshei kommune i Aust-Agder fylke. Kommunen er en innlandskommune og har et areal på 356 km². Antall innbyggere er på drøyt 1900. Bakgrunnen for innsamlingen var å bevare og kartfeste de lokale stedsnavnene i inn- og utmark. Kommunen er en jord- og skogbrukskommune der jordbruksaktiviteten i de siste tjue–tretti år har blitt sterkt redusert. Dette er en av grunnene til at stedsnavnene i innmarka forsvinner. Det var derfor nødvendig med et skippertak for å redde nettopp disse navnene fra å bli glemt. Kommunen har store skogsarealer, og skogbruk, jakt og friluftsliv og aktivitetene i utmark gjør at stednavnene er mer i bruk her. Likevel ser vi at stedsnavn forsvinner her også, og det ble derfor bestemt å ta med hele kommunearealet i prosjektet.

Organisering av innsamlingen

Det hadde tidligere vært gjennomført organisert og uorganisert navneinnsamling. En tidlig innsamling av stedsnavn i Vegårshei var «skulebarninnsamlinga» som ble gjort av skoleelever omkring 1933. Dette var en svært enkel innsamling på et skjema der stedsnavnene kun ble skrevet opp uten geografisk plassering.

Ved utgivelsen av Økonomisk kartverk (ØK) rundt 1965–75 i målestokk 1:5000 ble det arbeidet med å sette på navn på denne kartserien. Papirkopier av blyantoriginalene ble distribuert via grendekontakter til grunneiere og andre som skrev løpenummer og stedsnavn direkte på kartene. Samtidig ble det fylt ut navnelister. Kartene ble så samlet inn, og Statens kartverk valgte ut en del av navnene som ble trykket på kartene. Det var derfor av stor betydning at den ansvarlige ved Kartverket hadde en viss lokalkunnskap for å velge ut de viktigste navnene.

Tidlig i 1970-årene hadde Vegårshei Historielag og Vegårshei Bygdekvinnelag en innsamling. Her ble det samlet inn en del navn som ble nummerert på kart. Rundt 1980 ble det på nytt samlet inn navn i regi av Historielaget. Navnene ble organisert kartbladvis i permer med nummerhenvisning til kartblad av ØK der stedet var markert med nummer. Dessverre har mesteparten av kartene forsvunnet, og det er derfor bare navnelistene som kan gi oss informasjon.

I tillegg til disse organiserte innsamlingene har historielaget fått tatt kopier av navnelister med tilhørende kart fra skoleelever og studenter som har skrevet særoppgaver om stedsnavn for et avgrenset geografisk område, gjerne et gårdsnummer. Mange av disse oppgavene har høy kvalitet.

Ved oppstarten av det siste prosjektet i 2006 var det viktigste kartmateriale fremdeles ØK. På Aust-Agderarkivet fant vi kopi av blyantoriginalene som ble brukt som originalmanus ved utgivelsen av ØK. Alle kartbladene ble kopiert sammen med tilhørende navnelister. I tillegg ble originalfoliene til ØK fra kommunens kartarkiv kopiert opp. Disse papirkopiene ble så brukt som originaler for innsamlingen. For hvert kartblad ble det laget en dokumentsamling som bestod av:

- ØK-kart for påføring av løpenummer
- Navneliste
- Kopi av blyantoriginal
- Navneliste for blyantoriginal
- Kopi av «skulebarninnsamlinga» fra ca. 1933.

Ut fra erfaringene med tidligere innsamlinger valgte vi å lage navnelisten som et svært enkelt skjema i Word-format med få felt å fylle ut.

Feltene som fylles ut er:

- Nr
- Stedsnavn
- Uttale
- Navn på
- to (tilleggsopplysninger)
- Informant/Korte tilleggsopplysninger

Fig. 1. Navneliste for registrering av stedsnavn

«Nr» er nummeret som refereres på kartet. Stedsnavnet skrives slik informanten mener det skal skrives. Dersom uttalen på navnet er forskjellig fra skrivemåten, fylles feltet «Uttale» ut. I feltet «Navn på» fylles det ut hvilken navnetype stedsnavnet hører til. I feltet «to» settes det et kryss dersom informanten har tilleggsinformasjon om navnet. Denne tilleggsinformasjonen blir skrevet på et eget skjema som refererer seg til kartblad og nummer. I det siste feltet skrives navnet på informanten og eventuelt tilleggsopplysninger i stikkordsform.

Organisering av innsamlingsarbeidet ble gjort ved at det ble oppnevnt frivillige kontaktpersoner i de forskjellige kretsene i bygda. Det ble avholdt orienteringsmøter der opplegget for innsamlingen ble presentert og arbeidsmaterialet delt ut.

Digitaliseringsarbeidet og bearbeiding av data

Artikkelforfatteren har jobbet i kartbransjen siden 1984 etter endt studium ved Institutt for landmåling/fotogrammetri ved NLH (i dag UMB) og arbeider i dag som kartansvarlig i Vegårshei kommune. Siden jeg også er interessert i stedsnavn var det naturlig at jeg engasjerte meg i bearbeidingen av det innsamlede materialet. Siden jeg også har holdt på en del med data-programmering gjennom årene, var det også interessant å se om det var mulig å lage en produksjonsløype slik at stednavnene digitaliseres på en rasjonell måte som gjør det enkelt å presentere navnene på digitalt kartverk og enkelt å kunne lese dem direkte inn i stedsnavndatabaser. Det endelige målet er å importere stedsnavnene inn i Sentralt stedsnavnregister (SSR) og lagre dem der.

Jeg har derfor utviklet en prototyp for en produksjonsløype for å kunne georeferere stedsnavn, dvs. koordinatfeste stedsnavnene og deretter produsere en fil i et format som kan importeres inn i SSR eller andre databaser som inneholder data om stedsnavn. I det følgende vil jeg prøve å beskrive trinnene i produksjonsløypen.

Det var naturlig å starte med de digitale kartdata som kommunen har. Basiskartet ligger i en datastruktur som kalles FKB (Felles KartdataBase), og her ligger data i ulike datasett. Kommunen har i utgangspunktet tilgang til data for egen kommune som er klippet mot kommunegrensen. Et av datasettene kalles presentasjonsdata. Dette inneholder ulike tekster og symboler for målestokkene 1:1000 og 1:5000. Det ble hentet ut et uttrekk av alle stedsnavnene i datasettet for 1:5000, dvs. alle navnene som allerede var trykket på ØK-kartene. Ved hjelp av Statens kartverk i Kristiansand ble koordinaten for hvert navn analysert, og tilhørende kartplatenavn ble satt inn i eget felt i tabellen. Tabellen ble lagt inn i Excel regneark. På den måten var det enkelt å sortere alle stedsnavnene kartbladvis.

Navnelistene som informantene skulle skrive inn nye stedsnavn i, ble laget i Word. Hvert kartblad fikk sin liste. Det ble laget tre ulike lister:

1. Hovedlisten inneholder alle stedsnavn som allerede står på kartet, og er nummerert fra 1 til antall stedsnavn. Informantene bruker derfor ikke tid på å legge inn navn som allerede finnes digitalt. Informanten starter på listen ved første ledige løpenummer med de nye navnene. Alle navn blir skrevet inn med fortløpende nummer. Løpenummeret skrives på kartet.

2. Dersom hovedlisten blir full, er det laget et skjema for tilleggsark. Informanten fyller ut disse etter behov ved å fortsette nummereringen og skriver på kartbladnavn på hvert ark.

3. Det siste skjemaet som ble laget, var skjema for tilleggsopplysninger. Disse blir fylt ut ved behov. Koblingen mellom stedsnavnet og tilleggsopplysningene er kartbladnavn og løpenummer.

Flere av informantene er datakyndige, og prosjektet sparer masse tid på at vi kan sende skjemaene på e-post til informanten som fyller dem ut

direkte i Word og returnerer dem i ferdig utfylt stand. Dette er også en av hovedårsakene til at skjemaet ble laget så enkelt som mulig. Erfaringene viser at kompliserte skjemaer blir feil eller mangelfullt utfylt, og i dette prosjektet så vi at vi var ute i tolvte time med innsamlingen, og det viktigste var derfor å få registrert og kartfestet flest mulig navn.

Informantene skriver på løpenummeret for hvert enkelt av de nye navnene på det utdelte ØK-kartet. I tillegg blir de bedt om å kontrollere plasseringen av eksisterende navn på kartet. Det har vist seg at en del navn er feilplasserte under første gangs registrering. Informanten blir da bedt om å skrive løpenummeret for feilplassert navn på riktig sted i kartet. På den måten er det lett å flytte navnet under digitaliseringen etterpå.

I en del tilfeller er det nødvendig å lage forstørrede kartutsnitt over innmarka for en del gårder for å kunne sette på løpenummerene mer presist slik at de ikke blir liggende over hverandre. Det blir laget kartutsnitt i A4- eller A3-format i målestokk 1:500 eller 1:1000 etter behov.

Etter at kart og navnelister er levert tilbake, blir det vurdert om materialet må ut igjen til andre informanter for å fylle ut andre deler av kartet. Når navneregistreringen er ferdig på et kart, blir kartet skannet. De av navnelistene som er håndskrevet, må skrives inn i skjemaet i Word.

Kommunen bruker GIS-verktøyet GIS/LINE fra Norkart Geoservice AS. Dette programmet har en funksjon for å passe inn rasterkart. Hvert kartblad blir innpasset ved hjelp av rutenettet og justert. Etter at innpassingen av rasterkartet er gjort, starter selve digitaliseringsjobben. Det blir opprettet en database for hvert kartblad der hvert enkelt løpenummer på kartbladet blir digitalisert på skjermen. Det blir registrert et punkt, og løpenummeret blir registrert som en tekst og lagret sammen med koordinaten. En øvet operatør kan klare en kartplate på ti-femten minutter. Man trenger bare å konsentrere seg om å få skrevet inn løpenummeret for hver registrering.

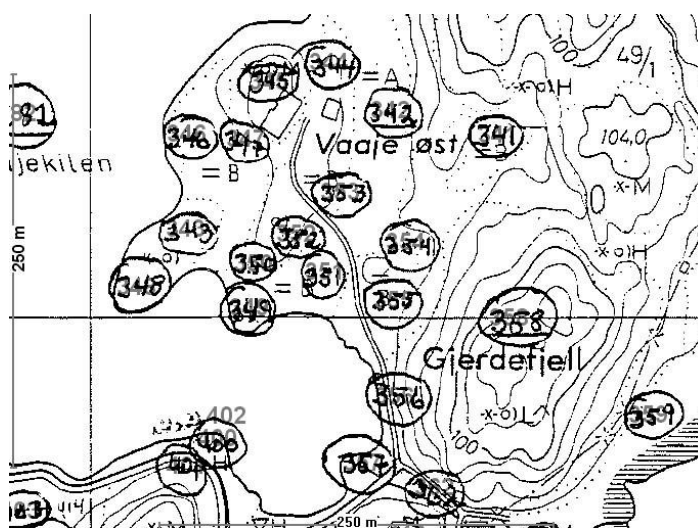

Fig. 2. Kartutsnitt med digitaliserte løpenummer.

Neste fase blir å eksportere de registrerte punktene til en lesbar fil (ascii-fil). I kartfaget brukes Standarden SOSI (Samordnet opplegg for stedfestet informasjon). Programmet har derfor funksjon for å eksportere punktene ut i dette formatet.

De digitaliserte punktene skal nå koples sammen med navnelisten. Dette skjer ved at nummer og navn fra Word-filen blir kopiert over til Notisblokk og lagret på nytt. Dette blir gjort fordi en Word-fil inneholder en hel del informasjon om hvordan dokumentet er formattert, og vi trenger kun en fil med ren tekst.

I Word finnes det en mulighet for å lage makroer. Disse makroene er skrevet i et programmeringsspråk som heter Visual Basic, og det ble derfor skrevet en rutine for å kunne komme videre med dataene. Rutinen leser først inn navnelisten til en tabell. I nåværende versjon er det kun løpenummer og navn som leses. Deretter leses de digitaliserte punktene fra SOSI-filen fortløpende. Programmet finner aktuelt løpenummer i stedsnavntabellen, og det skrives nå en ny SOSI-fil der stedsnavnet blir liggende sammen med løpenummer og koordinater. Vi har nå en koordinat for hvert navn. I tillegg til dette analyserer programmet stedsnavnsteksten og forsøker å finne ut om navnet kan være en kjent navnetype. Navnet blir analysert bakfra, og dersom bakerste del av tekststrengen inneholder ord som *hei, ås, dal, tjenn, holme, vann* osv., blir navnetypen som er definert i SOSI-standard, lagt inn på objektet. På den måten har vi nå samlet inn en ekstraopplysning om stedsnavnet som er nødvendig for den videre databearbeidingen, men som informanten ikke har noe kjennskap til og som det tar lang tid å registrere ved manuell innlegging i database fordi listen med navnetyper er svært lang.

Etter at alle stedsnavnene for kartplaten er behandlet, skriver programmet ut en loggfil med følgende opplysninger:

1. Antall stedsnavn som er lest i navnelisten.
2. Liste over alle registrerte løpenummer som det ikke er funnet samsvarende stedsnavn for i navnelisten.
3. Antall punkter som er lest i SOSI-filen (med digitaliserte punkter).
4. Liste over alle navn som som er registrert, men som ikke er digitalisert.
5. Antall navn som har fått gyldig navnetype.

På den måten får man kontroll på at alle stedsnavnene er plassert på kartet. Når listene i pkt. 2 og 3 er tomme, kan vi gå videre.

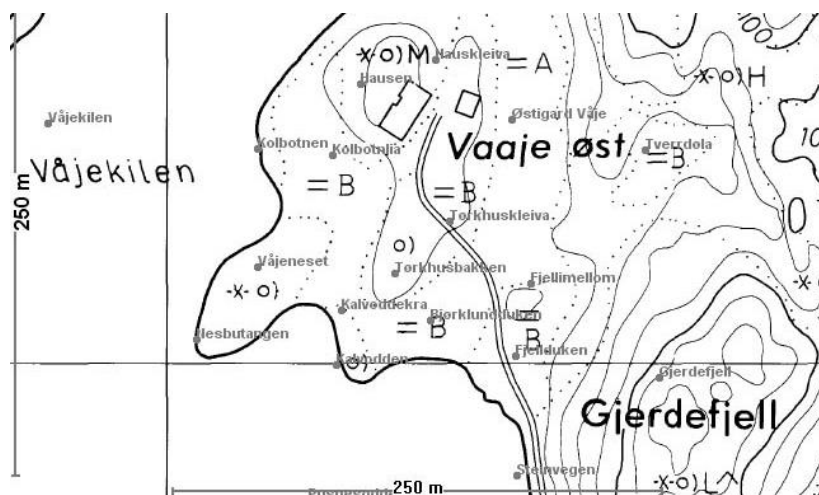

Fig. 3. Kartutsnitt med koordinatbestemte stedsnavn. Kartredigering gjenstår.

Etter at innsamlingen startet i 2006, har hele landet byttet koordinatsystem. Før brukte man NGO med aksene 1–9. I dag er alle kartdata transformert til EUREF89, og vi må derfor transformere den ferdige SOSI-filen til EUREF89. Dette gjøres i et eget dataprogram. Filen med stedsnavnene kan nå importeres til et GIS-system eller vises i et kartsystem på internett.

Bruk av lokale stedsnavn på kart på kommunens hjemmeside

Ett av målene med å digitalisere alle stedsnavnene er å få dem presentert på nettet så raskt som mulig. Vegårshei kommune har sammen med nabokommunene Gjerstad, Risør, Tvedestrand og Åmli en felles kartportal. I denne portalen er planen å legge inn lokale stedsnavn som publikum kan velge å få presentert sammen med det øvrige kartet eller ortofotoet. Vegårshei har et oppdatert kommunedekkende ortofoto fra 2009. En tanke med å legge stedsnavnene ut på digitalt kart på nettet er å få informanter og andre til å hjelpe oss med å verifisere plasseringen av hvert enkelt stedsnavn. Det har vist seg at en del av navnene blir feilplasserte under registreringen, men mange feil blir avslørte når navnet skrives på et ortofoto. På denne måten håper vi at stedsnavnene blir kontrollerte, og ikke minst at publikum får et aktivt forhold til dem og tar dem i bruk. Mange stedsnavnsprosjekt har hatt som mål å gi ut en papirutgave av det innsamlede materialet. I vårt prosjekt har det også blitt laget en kartbok med tilhørende navneliste for et begrenset geografisk område, og det er selvsagt positivt, men toveis bruk av kart og navn er vanskeligere i en slik løsning. Ved å se på løpenummeret på et stedsnavn i et kart kan man lett slå opp i navnelisten og se hva stedet heter, men å finne et navn i en liste og deretter finne lokaliteten på et kart kan i noen tilfeller være svært tidkrevende, særlig i områder med stor navnetetthet. Et digitalt kart er uavhengig av målestokk, og man kan presentere stedsnavnene mer hensiktsmessig etter valgt målestokk. I den forbindelse er det viktig å kode stedsnavnene på en slik måte at det blir mulig å presentere hvert enkelt stedsnavn

i et bestemt målestokksintervall. Dette kan gjøres ved at presentasjonsreglene inneholder opplysning om tema eller navnetype ved presentasjon av kartet. Slik unngår man at f.eks. navn i innmark skrives på et oversiktskart.

I tillegg blir navnene søkbare ved at man kan skrive inn hele eller deler av stedsnavnet og få opp en liste over aktuelle navn som man velger fra. Resultatet blir et kartutsnitt rundt valgt sted. Ved å benytte digitale kart til dette arbeidet er det enkelt å ta ut kartutsnitt med tilhørende lister for trykking av bøker eller å publisere innholdet på annen måte. I neste omgang kan det være ønskelig å koble kartet opp mot stedsnavndatabaser som benyttes i forskning eller direkte mot SSR.

Innlegging av stedsnavn i SSR for bevaring (i dag og i framtida)

Sentralt stedsnavnregister (SSR) på Statens kartverk er Norges offisielle register over stedsnavn i offentlig bruk. Registeret inneholder alle offisielle stedsnavn i Norge. Pr. 1. januar 2009 inneholdt registeret 800.000 stedsnavn. I de første årene inneholdt registeret bare de offisielle og godkjente stedsnavnene som var i bruk i norske kartserier, men i de siste årene har registeret åpnet opp for å legge inn lokale stedsnavn som ikke er godkjente med navnevedtak. Disse legges inn i navnerregisteret med status F («Foreslått»). Statens kartverk har utviklet et dataprogram, SSRSak, som kan brukes til å legge inn lokale stedsnavn i SSR. Programmet er nettbasert og fungerer godt dersom man har moderate mengder stedsnavn som skal registreres. Men for massiv innlegging av store datamengder (flere tusen navn) tar det for lang tid å bruke programmet. Det er derfor ønskelig å kunne sette opp datafiler i SOSI etter standarden for SSR-objekter fra ferdig registrerte stedsnavnsdata og få disse innlest direkte i SSR. En beskrivelse av SOSI-standardene for stedsnavn finner man på hjemmesidene til Statens kartverk.

Ut fra de opplysningene som er samlet inn digitalt samt en del tilleggsopplysninger som kan genereres ved dannelsen av SOSI-filene, bør det være enkelt å kunne lese dem inn direkte i SSR. SSR har mulighet for import av SOSI-filer, og det er derfor teknisk mulig å kunne velge å legge inn data enten med SOSI-filer eller ved bruk av SSRSak. Det må selvsagt avklares med Kartverket hvilken løsning som bør velges før innleggingen starter. Målet må være at alle innsamlede stedsnavn lagres i SSR slik at hele navnematerialet blir samlet i ett format og på samme sted.

Dersom data også skal legges inn i proprietære stedsnavnsdatabaser, bør disse ha importmulighet for SOSI og kunne håndtere ID-en fra SSR som er den unike nøkkelen for hvert stedsnavn i denne databasen. Feltet har betegnelsen «SSR_ID». Da kan man senere bruke dette feltet som koblingsfelt dersom man ønsker å koble sammen SSR-data med data for samme navneobjekt fra andre stedsnavnsdatabaser.

Agnar Tore Vaaje
agnar.tore.vaaje@vegarshei.kommune.no

BOKOMTALAR

NORSKE STADNAMN OG SØRSAMISK HISTORIE

Leiv Olsen: *Sørsamisk historie i nytt lys*. Senter for samiske studier, Universitetet i Tromsø. Tromsø 2010. 262 sider.

Leiv Olsen gav i 2010 ut ei bok som han har kalla *Sørsamisk historie i nytt lys*, og som han delvis har bygt på hovudoppgåva si frå 1998. Det har vore mykje fagleg nyvinning innanfor emnet sørsamisk historie på dei tolv åra frå Olsen skreiv hovudoppgåva og fram til no. Difor har han utvida teksten ein god del på vegen frå hovudoppgåve til bok.

Sørsamisk historie i nytt lys handlar om nytolkingar av eldre sørsamisk historie innanfor arkeologien, historiefaget, språkvitskapen (stadnamnforskinga medrekna), religionsvitskapen og genforskinga. Innanfor alle desse vitskapane har det vore reist spørsmål om når (sør)samane kom til dei områda der dei no er, og kvar dei kom frå. Det er òg reist spørsmål om sørsamane i førhistorisk tid har halde til i eit område i Sør-Skandinavia som er større enn det som til no har vore rekna som «sørsamisk område».

Den rådande teorien var lenge at samane tidleg kom langt austfrå til dei områda som no er dei nørdeste delane av Russland, Finland, Sverige og Noreg. Sidan har dei derfrå vandra sørover til det sørlege Skandinavia, og på 1500-talet begynte dei så å koma sør om Namdalen. Dette er innvandringsteorien. Kjell Haarstad var den siste i Noreg som leverte eit lengre vitskapleg forsvar for denne teorien. Det gjorde han med boka *Samiske vandringer i Sør-Norge* som kom ut i 1981.

Leiv Olsens bok er skriven som eit direkte tilsvaret til *Samiske vandringer i Sør-Norge*, noko han tek opp alt i første avsnittet av føreordet (boka har to føreord). Forsking er alltid ei vidareføring av, eller eit svar på, noko som andre har gjort, og sjeldan blir dette så klårt uttrykt som når Leiv Olsen i føreordet skriv om boka til Haarstad: «Eg lånte boka, las ho og blei provosert.»

Eg kan ikkje her gå inn på alle dei fagområda om *Sørsamisk historie i nytt lys* presenterer resultat frå, men berre stutt summere opp at fleire nyare forskingsresultat gjer at den gamle innvandringsteorien blir stadig vanskelegare å forsvare. Samane i Sør-Noreg og Sør-Sverige er neppe «komne nordfrå». Forskingsresultat frå ulike fag kan derimot tyde på at samane har vore så lenge i Sør-Skandinavia at det er rett å snakke om samisk historie som ei *felles* historie for oss skandinavar. Det er i tillegg sannsynleg at samane tidlegare har halde til i eit langt større område enn det vi i dag tenkjer på som «samiske område».

Olsens *eige* bidrag til denne nytolkinga av samisk historie finn vi innanfor stadnamnforskinga. Han har sett nærare på stadnamn samansette med

Finn- i Skandinavia, i Danmark og på Island. *Finn* er det gamle nordiske ordet for *same*, og det er brukt i denne tydinga i norske dialektar heilt fram til i dag.

Sidan den rådande teorien sa at samane kom seint til det som no er det sørsamiske området, har stadnamnforskarar gjerne lagt ned eit visst arbeid i å finne andre tolkingar enn 'same' for leddet *Finn-* i gamle sørnorske stadnamn. I nordnorske stadnamn derimot har dei lett kunna tolke *Finn-* som folkenamn. Slik har stadnamnforskinga vore med på å sementere etablerte teoriar i staden for å setja spørjeteikn ved dei. Dei nye teoriane om samisk historie opnar for at folkenamnet *finn* kan finnast i gamle stadnamn i Sør-Noreg òg; gamle namn vil i dette tilfelle seia namn som var i bruk før 1500-talet. Vidare opnar dei for at slike namn også kan finnast *utanfor* det som vi i dag oppfattar som sørsamiske område.

Leiv Olsen har gått gjennom datautskrift frå Statens kartverk og funne rundt 1300 namn som byrjar på *Finn-* berre i Noreg. I tillegg kjem slike namn i andre aktuelle land. Det er overraskande kor jamt dei 1300 namna på *Finn-* er fordelte ut over landet. Ut frå dagens etniske fordeling skulle ein vente at namn frå Nord-Noreg dominerte denne namnegruppa stort, men slik er det ikkje.

For å kunne bruke dette materialet til å seia noko om historia til sørsamane må han først luke vekk dei namna i sør der *Finn-* heilt klart betyr noko anna enn 'same', det kan vera mannsnamnet *Finn*, folkenamnet *finne* (person frå Finland, eller rugfinne eller kven) eller ord som kan ha vorte uttala /finn/ som til dømes norrønt *finn* 'villmark'.

Skal det namnematerialet som han da sit att med, kunne brukast til å prøve ut innvandringsteorien, må han òg luke vekk dei namna på *Finn-* som berre er nemnde i kjelder yngre enn 1500-talet. Etter å ha gjort det sit han att med 150 stadnamn på *Finn-*, der 'same' er ei rimeleg tolking, og der namna i tillegg er registrerte brukte før 1500-talet. Slik blir resultatet hans enda ein indikasjon på at innvandringsteorien ikkje held. Samane må ha vore i Sør-Skandinavia mykje tidlegare enn det denne teorien føreset.

For meg var det svært spanande å følgje desse namnedrøftingane og resonnementa i Olsens bok.

Historikaren Kjell Haarstad er ikkje den einaste som i nyare tid har forsvara innvandringsteorien. Også innanfor stadnamnforskinga har det vorte levert faglege innvendingar mot å tolke namn på *Finn-* i Sør-Noreg som teikn på at samar har halde til der i gammal tid. Stadnamnforskaren Ola Stemshaug er ein av dei som har skrive om dette spørsmålet og som argumenterer for andre tolkingar av *Finn-* i Sør-Noreg. Det same har Jørn Sandnes gjort. Leiv Olsen nemner desse arbeida (og kjem med eit spark til Stemshaug), men han går ikkje i boka særleg grundig inn i sjølve den faglege diskusjonen som Stemshaug og andre har lagt opp til.

Ein kan ikkje omtala denne boka utan å koma inn på den engasjerte skrivemåten til forfattaren, som igjen har samanheng med kva politisk samanheng boka går inn i. Ei omtolking av den tidlege historia til ein nasjon vil alltid ha politiske implikasjonar. Men i dette tilfellet har det dessutan konkrete følgjer for råderetten over landområde i dag. Vi veit at det i Sør-Skandinavia over lang tid har vore ført rettssaker om beiterett, med norske eller svenske bønder og grunneigarar på den eine sida og samiske reineigarar på den andre. Og forskarar har vore engasjerte både som sakkunnige og som vitne på baa sider. Eit viktig spørsmål i desse sakene er sjølvstekt kven som har brukt området lengst, og da blir det fort spørsmål etter kunnskapen til stadnamnforskarane.

Leiv Olsen vel i boka heilt ope side i denne striden og viser i føreordet til at han engasjerte seg for samiske rettar allereie under kampane om utbygginga av Alta–Kautokeino-vassdraget. Og på s. 21 skriv han: «Eg kjenner solidaritet med samefolket og driv ikkje verdinøytral forskning.» Deretter forklarar han kva han legg i dette og argumenterer greitt for posisjonen sin.

Samstundes som engasjementet hans gjer den skriftlege framstillinga levande, kan det òg ha ei negativ side. Somme stader kan skrivemåten føre til at historiske tilhøve og samanhengar som er *moglege* og *sannsynlege*, står fram som litt for *sikre* i oppsummeringane. Alt går opp. Dette ligg meir i den engasjerte bruken av språket enn i sjølv argumentasjonen.

Boka *Sørsamisk historie i nytt lys* gjev ei god oversikt over nye teoriar og aktuelle hypotesar i forskinga på den eldste sørsamiske historia. Det som står om stadnamn i teksten, utgjer berre ein del av boka, men eg har likevel av naturlege grunnar lagt mest vekt på dette her. Det er da også i denne delen av boka vi finn Leif Olsens originalbidrag. Arbeidet hans med stadnamn på *Finn-* går rett inn i det nybrottsarbeidet som no skjer innanfor sørsamisk historieforsking, og Leiv Olsens stadnamnforsking er eit viktig bidrag i denne samanhengen.

Jon Todal
jon.todal@samiskhs.no

KVA ER EIT NAMN?

Ivar Utne: *Hva er et navn? Tradisjoner. Navnemoter. Valg av fornavn og etternavn.* Pax Forlag, Oslo 2011. 222 sider.

Denne boka er ikkje ei tradisjonell namnebok i form av eit leksikon med dei vanlegaste jente- og guttenamna og råd om namngjeving. Slike oppslagsbøker finst det etter kvart ganske mange av. Forfattaren har derimot

skrive ei bok om personnamn generelt og brukt enkeltnamn som døme for å illustrera poenga sine. I framstillinga ligg det omtale av ikkje mindre enn om lag tusen namn frå *Abdullah* til *Aaste*, både førenamn og etternamn, men med størst vekt på den fyrste gruppa, og alle er førte opp bak i boka i eit eige register. Slik sett vil mange lesarar finna både sitt eige førenamn som *Aleksander* og *Mohammad* og etternamn som *Abrahamsen* og *Arctander* omtalte frå ulike innfallsvinklar.

Ingen har betre føresetnader enn Ivar Utne til å skriva ei namnebok av dette slaget som femner om så godt som alle trekk ved namn, namnetyding (t.d. *Kanutta* og *Notto*), namnebruk (t.d. etternamn brukte som førenamn), namnemotar (bølgja med bibelske namn), namneval (korleis tenkjer foreldre?), namnelov (kva er ikkje tillate?), oppkalling (slektningar og idretts-heltar), namnegrupper (norrøne, samiske), bibelske namn, kallenamn (*Kjalkan*, *Småfylla*), forbodne namn (*Hosianna*?) osb. Eg trur knapt det er mogleg å finna eit einaste emne som her ikkje er omtalt.

Som einaste namnefagleg medlem av arbeidsgruppa som la grunnlaget for revisjonen av personnamnlova i 2003, kjenner Utne juridiske vurderingar godt, både historisk og i dagens lovpraksis. Departementet vender seg ofte til Utne i omstridde namnesaker, og han gjev råd til dei offentlege organa som behandlar registrering og søknader om namn og namneendring. Han er i tillegg den fagmannen som i dag truleg har best kjennskap til namneskikkar i andre land og kulturar. Den store innvandringa dei siste tiåra har gjort ei liberalisering av lovverket nødvendig.

Alle førespurnadene han får frå folk flest om alle sider ved norsk namneskikk og namnebruk, gjev han ei framifrå innsikt i korleis folk tenkjer i namnesaker. Han nemner t.d. at svært mange ikkje er klare over at namnet dei har tiltenkt den nyfødde, er bibelsk. Den bølgja me ser i dag med internasjonale namn av bibelsk opphav, har lite eller ingenting med religion å gjera, heller ein internasjonal mote.

Namn er ikkje eit keisamt emne. Her kan ein lesa om kallenamn og kjælenamn og kjendisnamn frå utlandet som er meir eller mindre aparte og sære, mytar, dikt og sanning om nordnorske namn av typen *Klosetta*, *Rullegardina*, *Atlanta* og *Nordisa*. Forfattaren diskuterer det meste.

Framstillinga er variert med rutetekstar av ulike slag, sitat frå kommentarar frå foreldre, folks kommentarar til eige førenamn, sitat frå litteraturen som «Et godt navn er mer verdt enn stor rikdom» (Salomons ordtøke 22,1), sitat frå aviser, NRK osb. Mange års samlararbeid med saks, daglege notat og dokument må liggja bak ei slik framstilling.

All kunnskapen som Utne her har samla i bok etter mange års arbeid med namn, vil utan tvil komma heile namnemiljøet til gode. I arbeidet sitt ved Universitetet i Bergen har han også oppretta ein nettstad til hjelp for folk som søkjer kunnskap og råd.

Det eg saknar i denne boka, er eit saksregister i tillegg til namneregistret. Slik boka er disponert, må ein finles innhaldslista for å finna delemne ein søkjer som mellomnamn, bindestreksnamn, tvikjønna namn o.a. Eg trur nok at ein del lesarar vil ha behov for å slå opp på slike tema i tillegg til å bla seg gjennom på tradisjonelt vis.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

GRÍMSVÖTN OG ANDRE ISLANDSKE NAMN

Fjöruskeljar. Afmælisrit til heiðurs Jónínu Hafsteinsdóttur sjötugri 29. mars 2011. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík 2011. xi + 256 sider.

Den 29. mars 2011 fylte den islandske stadnamngranskaren Jónína Hafsteinsdóttir 70 ár. Ho vart då heidra med festskriftet *Fjöruskeljar* ('Fjöruskelj'), ei samling av 22 artiklar om islandske stadnamn, som vert drøfta frå språkleg, arkeologisk, folkloristisk og geologisk synsstad. I tillegg inneheld boka eit foto og ein presentasjon av jubilaranten, og ei helsingliste (tabula gratulatoria) med 233 namn. Festskriftet er redigert av Guðrún Kvaran, Hallgrímur J. Ámundason og Svavar Sigmundsson; både Guðrún og Svavar, som truleg er velkjende for mange nordmenn, har eigne artiklar i boka.

Dei fleste namna som blir drøfta, er truleg lite kjende utanfor Island. Eit unntak er *Grímsvötn*, som er nemnt fyrste gong i 1598 og har fått ny aktualitet i våre dagar (ultimo mai 2011). Der var eit vulkanutbrot alt i 1716. Namnet er ikkje sikkert forklart. Førelekkjen er neppe mannsnamnet *Grim*, men kanskje eit adjektiv som her tyder 'mørk' (om svarte røykskyer, sjå s. 120). Forfattarane følgjer namna gjennom historia, litterære kjelder, arkeologi, folklore og munnleg tradisjon fram til vår tid. Av særskild interesse for norske lesarar er ein artikkel om ein namneparallell mellom eit orknøysk, islandsk og norsk øynamn: *Eday* (Orkn.) – *Æðey* (Isl.) – *Edøya* (No., ved Smøla). Forfattaren (Sigurjón Páll Ísaksson) gjer det sannsynleg at alle tre har eit sams opphav i subst. (norr.) *æðr*, 'ærfugl'. Namnet er truleg overført frå Møre (*Edøya*) til Orknøyane (*Eday*) og derifrå til Island (*Æðey*).

Av meir generell interesse er Ari Páll Kristinssons artikkel om normalisering av namn på statar. Noreg og Island tilmåtar skrivemåten av slike namn til heimleg rettskriving, men norsk praksis har etter kvart lagt seg nærmare opp til skrivemåten i det landet det gjeld (i såkalla endonymiserande lei), medan islandsk praksis i langt større grad speglar islandsk

uttale, såleis t.d. no. *Paraguay* mot isl. *Paragvæ*. På den andre sida har islendingane attra seg noko i seinare tid: Forma *Liktenstæn* (1986) er bytt ut mot *Liechtenstein* (2010).

Meir teoretisk er Svavar Sigmundssons artikkel om datering av stadnamn. Spørsmålet er kor langt tilbake i tid det er mogleg å følgje namna. For Island er sjølvsagt landnåmstida ei øvre grense. Mange naturnamn er gjevne av landnåmsmennene, t.d. *Vík*, namn på *-fjörður* og *-fell*. Visse kriteria følgjer av tilhøvet til språkhistoria, politisk og kulturell historie (t.d. innføringa av kristendomen), oppdeling av gardar (utskiljing av underbruk, leiglendingsjord etc.), landskyldtermar, administrative inndelingar, skiftande motar i namnebruken, osb. Ofte kan ein berre konstatere ein relativ alder: Somme namn synest å vere eldre eller yngre enn andre som dei kan samanliknast med. Og svært mange namn lèt seg ikkje datere i det heile, dels fordi dei har ein så allmenn karakter at dei kan ha blitt til når som helst, dels fordi dei ikkje er kjende frå skriftlege kjelder.

Mange av desse synspunkta kan også gjerast gjeldande for namn utanfor Island. Birna Lárusdóttirs artikkel om framvoksteren av nye islandske stadnamn kan langt på veg lesast som eit supplement, eller ei oppfølging, av Svavars artikkel. Ho viser korleis teknologiske nyvinningar og nye arbeidsmåtar, især i landbruket, set merke etter seg i nye stadnamn.

Artiklane er velskrivne og lettlesne og burde få lesarar også utanfor Island.

Erik Simensen
erik.simensen@iln.uio.no

KRONEN PÅ MERKET

I *Nytt om namn* nr. 41 (2005) omtalte Dag Gundersen *Kjenn dine pappenheimere* av den nederlandske forfattaren Marcel Grauls, utgjeven på Spartacus i 2004 (ny utgåve 2009). Same forfattar har skrive *Kronen på merket*, den òg utkomen på Spartacus, fyrst i 2005 og så i 2009. Båe bøkene er omsette og tilpassa norske tilhøve ved Steinar Lone (tidlegare sivilarbeidar ved Seksjon for namnegransking). Desse bøkene ligg i utkanten av det namnegranskarar flest er opptekne av, men dei har ei viss interesse for folk flest som likar å få aha-opplevingar ved det dei les. Og dei gjev ei viss innsikt i korleis ståande uttrykk og – i dette høvet – merkenamn har oppstått. *Kronen på merket* inneheld historikken for framvoksteren av 34 kjende varemerke, som *Adidas*, *Bacardi*, *Benetton* og *Bosch*. I eit lite føreord kjem forfattaren med ei nyttig påminning når han seier at det er få ting som påverkar så sterkt som merkenavn; dei stirer mot oss frå alle kantar. Ofte har

merkenamnet opphav i namnet til stiftaren, gjerne som ein kombinasjon, som *Toblerone*, av familienamnet *Tobler* med tillegget *-one* frå ein italiensk nougatvariant *torrone*. At dei to fyrste bokstavane i *IKEA* er initialane til grunnleggjaren, Ingvar Kamprad, veit sikkert mange, men kanskje færre veit at dei to neste er fyrstebokstavane i namnet på garden og sokna der han vart fødd, *Elmtaryd* og *Agunnaryd*. Vidare ned på det ordhistoriske planet går ikkje desse artiklane, men det er underhaldande lesnad om korleis ein del gründerar fekk det til.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

NORSK ORDBOK HAR NÅDD S

Norsk Ordbok. Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. Band IX. ramost–skodda. Det Norske Samlaget, Oslo 2011. 1616 spalter + XI sider.

Det er berre tre år att til jubileumsåret 2014, men det er ingenting som tyder på at *Norsk Ordbok* (NO) ikkje skal komma vel i hamn etter ruta. Redigeringstida er imponerende kort, berre eitt år og tre månader for dette bandet, same tida er planlagt for dei to neste og eit par månader ekstra for jubileumsbandet. Heile 39 redaktørar har skrivne 27 600 artiklar til dette bandet.

Serien tek seg vel ut i bokhylla med ein blodraud ryggfarge og svart perm, men framleis greier ikkje bokbinderiet å setja bandnummereringa på linje.

Band nr. 9 inneheld det meste av bokstaven R frå *ramost* til *råvyrke* med godt 736 spalter og fyrste delen av S frå *s* (subst.) til *skodda* med 880 spalter. Alle orda med *ski-* kom såleis med i dette bandet, eit lagleg samantreff med *ski-VM* som redaksjonen visste å utnytta til både opplysning og PR i pressemelding og artiklar elles. Nordmenn har ei sterk folkeleg interesse for både skisport og talemål. Variasjonen i nemningar i skisporten er imponerende med 629 «skiord», 25 ulike ord for *skiløype* (*skilåm*, *skimeidd* osv.), 16 ord for *skitupp* og 10 ord for *skibinding*. Her finst ei mengd folkemålsord som *skiandore*, *skibukk* og *skidyrkje* (slå opp!) ved sida av meir moderne og ofte innlånte ord som *skiatlon*, *skiinstruktør* og *skikompani*.

Ved lanseringa av dette bandet vart det opplyst om kva kommunar som låg høgast på lista når det gjeld geografisk tilvising. Sidan desse ti på topp kan ha ei viss allmenn interesse, nemner me dei her: Voss, Oppdal, Suldal, Sparbu, Valle, Hemne, Nøtterøy, Selje, Nesna og Sunndal. For fyrste gong er ein nordnorsk kommune på lista (Nesna). Lista illustrerer dessutan godt

det poenget at NO slett ikkje er noka «vestlandsordbok», om nokon skulle komma til å tru det.

Sidan det meste av bokstaven R er representert her, har me teke ein kikk på den tilsvarande bokstaven i «Tillæg I» i *Forord og Indledning til Norske Gaardnavne* s. 69–73, med ei liste over ord i norrøn form som ofte førekjem i gardsnamn.

Norrønt *rauði* ‘Myrmalm af Jern’ finst i dag m.a. i Lom i den identiske tydinga ‘myrmalm’, medan *raun* (*hraun*) «maa have betydet nøgen Fjeldgrund. Findes nu i Norge kun bevaret i Stedsnavne». Og det skulle stemma, i NO «i stadn, serl i namn på steingrunnar el holmar». Norrønt *raun* om ‘Rogn (Træ)’ har stor utbreiing også i dag, likeins *rein* ‘Rein, Græskant’ og i NO med mange tydingsnyansar, m.a. ‘grasgrodd stripe, kant av åker’. Liknande parallellar kan me dra mellom *reitr* og *reit* (NO), *rimi* og *rim* (NO), *rindi* og *rind* (NO). Av dei 26 orda i norrøn form i Ryghs hefte finst dei fleste overleverte i talemålet i dag med tilsvarande eller nærliggjande tyding.

Igjen har me her eit klart vitnemål om kor viktig NO også er for namnegranskarar, med presise tydingar og geografisk heimfesting av eldgamle ord og namneledd som har vore i levande bruk like fram til våre dagar.

Olav Veka
olav.veka@gmail.com

ONOMA 42 ER UTKOME

Onoma. Journal of the International Council of Onomastic Sciences vol. 42 (2007). *Urban toponymy*. Red. Staffan Nyström. Peeters, Leuven [2011]. 235 sider.

I *Nytt om namn* nr. 52 vart *Onoma* 43 presentert, og når nr. 42 vert omtala her, kjem det av at redaktørane har brukt ulik tid på å få inn og redigera stoffet. Heile tida har utgjevingsåret lege etter årstalet for årgangen, noko som har skapt problem med å få publikasjonspoeng innanfor universitets- og høgskulesystemet for medverknad i *Onoma*. Frå og med nr. 34 (1999) har *Onoma* kome ut som temanummer. Dette fyrste temanummeret hadde *Personal names across countries and cultures* som emne og var redigert av Margaret Gelling (England), som òg hadde hadde vore redaktør av dei føregåande nummera 32 og 33. Dei andre nummera frå 34 fram til 43 har desse hovudemna (med namnet på gjesteredaktørane i parentes):

Onoma 35 (2000): *National and international standardisation of geographical names* (red. Isolde Hausner, Austerrike); *Onoma* 36 (2001): *Na-*

mes in contact and contrast (red. Maria Giovanna Arcamone, Italia; Onoma 37 (2002): *Nordic onomastics* (red. Mats Wahlberg, Sverige); Onoma 38 (2003): *North American onomastics* (red. Thomas J. Gasque, USA); Onoma 39 (2004): *Name research and teaching* (red. Botolv Helleland, Noreg); Onoma 40 (2004): *Literary onomastics* (red. Grant W. Smith); Onoma 41 (2005): *Name Theory* (red. Richard Coates, England); Onoma 42 (2007): *Urban toponymy* (red. Staffan Nyström, Sverige); Onoma 43 (2008): *Commercial names* (red. Angelika Bergien, Ludger Kremer & Antje Zilg, Tyskland). Det kan elles nemnast at Willy Van Langendonck (Belgia) har vore ansvarleg redaktør for Onoma sidan slutten av 1970-åra og fram til nr. 37 (2002), deretter har Doreen Gerritzen (Nederland) hatt denne oppgåva.

Onoma 42 tek for seg urban namngjeving og namnebruk og har med tolv artiklar, éin på fransk, éin på tysk og altså ti på engelsk. Laimute Balode og Ojārs Bušs skriv om semantiske og sosiolingvistiske tilhøve ved urbane namn (urbanonymi) i Latvia i det 20. hundreåret. Så kjem Jean-Claude Bouvier med ei metodologisk drøfting av ordtilfang og motiv i urban namngjeving i Frankrike. Han peikar her på to hovudtypar: skildrande namn og oppkalling etter personar og hendingar. Namnebrukarperspektivet er utgangspunktet for Carina Johanssons diskusjon av gatenamn i Stockholm der ho ser på kva tilhøve folk har til gatenamna rundt seg. Med arkeologi og gatenamn som utgangspunkt har det onomastiske radarparet Rosa og Volker Kohlheim sett på kva mogeleg historisk materiale som ligg i gatenamn, og då med døme frå Bayreuth. Adrian Koopman tek for seg namnemateriale i Durban og ser det frå ein historisk, fleirspråkleg, stilistisk og metonymisk synsvinkel. Den globale tilnærminga til hovudtemaet vert vidare understreka gjennom Olga Moris artikkel om gatenamn (odonym) frå Buenos Aires i Sør-Amerika og Tarragona i Spania. Ho ser tydeleg spansk påverknad i Buenos Aires, samstundes som mange namn kan tolkast som uttrykk for argentinsk sjølvstendetrong. Memorialnamn, som særleg gjeld namn oppkalla etter personar, står for ein stor del av urbane namn i dei fleste byane, og Staffan Nyström drøfter denne namnetypen på prinsipielt grunnlag. Her dreg han òg inn diskusjonen omkring vedtaket om å gje ein liten plass i Södermalm i Stockholm namnet *Anna Lindhs plats* etter mordet på den svenske utanriksministeren. Mathew Pires har ved hjelp av spørjeskjema og småprat på internettet undersøkt kva konnotasjonar det populære *Pigeon Park* i Birmingham representerer, og finn at namnet i særleg grad er knytt til fritid. Malgorzata Rutkiewicz-Hanczewskas artikkel tek for seg den intertekstuelle dimensjonen i urbane namn i Polen, medan Inge Særheim ser på offisiell urban namngjeving i Stavanger i ljøs av kulturarv og identitet. Og så har Bram Vannieuwenhuyze studert mellomalderleg urban namnebruk i Brussel, før trioen Jani Vuolteenaho, Terhi Ainiala og Elina Wihuri avsluttar heftet med ein artikkel om endringar i

offisiell namngjeving i Vuosaari i Helsingfors. Her har dei merka aukande innverknad frå kommersielt hald.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

NAMENKUNDLICHE INFORMATIONEN

Det tyske namnelaget Gesellschaft für Namenkunde i Leipzig har nys sendt ut nr. 95/96 (2009) av tidsskriftet *Namenkundliche Informationen*. Redaktørar er Ernst Eichler, Karlheinz Hengst & Dietlind Krüger. Heftet, eller heller boka, er på 431 sider og inneheld femten namnefaglege artiklar, av desse er to på engelsk og resten på tysk. Hans Walther og Karlheinz Hengst skriv om namnet *Leipzig* frå kjeldehistorisk og semantisk synsvinkel. Hengst har òg ein historisk/språkhistorisk artikkel om stadnamnet *Greiz* i Thüringen. Ernst Eichler samanliknar tysk og tsjekkisk i eit onomastisk perspektiv. Walter Wenzel tek for seg omstridde tolkingar i publikasjonen *Lausitzer Ortsnamen*. Vincent Blanár diskuterer onomastikk frå eit teoretisk synspunkt. Stadnamn som kjelde til konflikt er emne for den engelskspråklege artikkelen til Christian Todenhagen. Ei heilt anna problemstilling vert teken opp av Harald Bichlmeier, nemleg tilhøvet mellom moderne indogermanistikk og tradisjonell onomastikk. Gunhild Winkler tek for seg stadnamn på *-leben*. Og så har Volkmar Hellfritzsich ein artikkel om kva for databasestruktur han finn høvelegast for namnegransking. Den andre engelskspråklege artikkelen er skriven av David Landau, og han drøfter kjelda til det gotiske månenamnet *jiuleis*. Det er berre to kvinner mellom artikkelforfattarane, og den andre som er med her, er Stanisława Sochacka. Ho ser på prinsippa for utvalet av oppføringar i *Geographische Namen Schlesiens (Nazwy geograficzne Śląska)*.

I tillegg til artikkelstoffet inneheld boka heile 35 bokomtalar og kunnjingar, m.a. markering av runde år og minneord om avlidne namnegranskarar. Gerhard Koß har fått helsing til 75-årsdagen, Aleksandra Supersanskaja og Wolfgang Kleiber vert bae helsa til 80-årsdagen. Mellom dei som er avlidne, nemner me her Wolfgang Laur og Wilfried Seibicke, bae kjende for mange av lesarane til *Nytt om namn*.

Den som vil halda seg orientert om sentraleuropeisk namnegransking, vil ha utbyte av å lesa i denne publikasjonen.

Botolv Helleland
botolv.helleland@iln.uio.no

NASJONALE KONFERANSAR I NAMNEGRANSKING KONFERANSERAPPORTAR

1. Nasjonal konferanse i namnegransking. Foredrag og diskusjon frå ein konferanse på Blindern 23. oktober 1981. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1982. (Hovudemne: Samiske namnearkiv og utgjeving av bustadnamn.) 68 sider.
2. Den 2. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 19. november 1982. Foredrag og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1983. (Hovudemne: Databehandling av stadnamn og personnamn.) 93 sider.
3. Den 3. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1983. Innleiingar og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1984. (Hovudemne: Etterreformatoriske kjelder i namnegransking.) 120 sider.
4. Den 4. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1985. Innleiingar og diskusjon. Institutt for namnegransking, Universitetet i Oslo 1987. (Hovudemne: Lydskrift, særleg ved stadnamnregistrering.) 194 sider.
5. Den 5. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 18. november 1988. Innleiingar og diskusjon. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1991. (Hovudemne: Skriftleg og munnleg normering av stadnamn.) 149 sider.
6. Den 6. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 23. november 1990. Innleiingar og diskusjon. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1991. (Hovudemne: Vitskaplege prosjekt i namnegransking.) 146 sider.
7. Den 7. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 19. november 1993. Stadnamn og kulturlandskapet. Avdeling for namnegransking, Universitetet i Oslo 1995.
8. Den 8. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 22. november 1996. Namnegransking som studie- og undervisningsfag. Seksjon for namnegransking. Institutt for nordistikk og litteraturvitskap. Universitetet i Oslo 1997. 169 sider.
9. Den 9. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 11. – 12. mai 2000. Namn gjennom 2000 år – namn i år 2000. Seksjon for namnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo 2000. 226 sider.
10. Den 10. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 9. mai 2003. Gustav Indrebø og norsk namnegransking. Seksjon for namnegransking, Institutt for nordistikk og litteraturvitskap, Universitetet i Oslo. 130 sider.
11. Den 11. nasjonale konferansen i namnegransking. Blindern 10. november 2006. Personnamn og personnamnbruk i kronologisk, geografisk og sosialt perspektiv. Føredraga er trykte i *Nytt om namn* nr. 44, s. 8–51, og nr. 45, s. 51–53.
12. Den 12. nasjonale konferansen i namnegransking. Språkrådet, Oslo 20. november 2009. Magnus Olsen som namnegranskar. Føredraga er trykte i *Nytt om namn* nr. 50, s. 52–92.

Rapportane frå dei åtte fyrste konferansane kostar kr 60,-, rapporten frå den niande kostar kr 100,- og rapporten frå den tiande kostar kr 70,-. Kan tingast frå Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Postboks 1102 Blindern, 0317 Oslo. Tlf. 22 85 43 75, faks 22 85 43 81, e-post: kristoffer.kruken@iln.uio.no.

NYTTIGE E-POSTADRESSER OG VEV-SIDER

Norsk namnelag har denne heimesida:

www.norsknamelag.no. E-post: **olav.veka@gmail.com**

Vil du ha e-postkontakt med redaksjonen av *Namn og Nemne*, så er adressa denne: **gunnstein.akselberg@lle.uib.no**

Vil du tinga bøker og skrifter frå Seksjon for namnegransking, kan du skriva, ringja, faksa eller senda e-brev til:

Institutt for lingvistiske og nordiske studium, Boks 1102 Blindern, 0317 Oslo
Tlf. 22 85 43 75, faks 22 85 43 81, e-post: **kristoffer.kruken@iln.uio.no**

ILN – Namnegransking har denne heimesida:

www.hf.uio.no/iln/forskning/grupper/namn/index.html

Dokumentasjonsprosjektet (stadnamn på nett): **www.dokpro.uio.no**

Forskargruppa i namnegransking ved UiB har denne nettsida:

www.uib.no/fg/namnegransking

Statens kartverk, Hønefoss, har denne heimesida:

www.statkart.no

Sentralt stadnamnregister (Norgesglasset):

<http://kart.statkart.no/adaptive2/default.aspx?gui=1&lang=2>

Internettadresse for dei viktigaste nordiske namneinstitutta og kartverka:

Danmark: **<http://nfi.ku.dk>**, **www.kms.dk**

Færøyane: **www.setur.fo**

Finland: **www.kotus.fi/svenska**, **www.nls.fi**

Island: **nefnir.is**, **www.lmi.is**

Sverige: **www.sofi.se/servlet/GetDoc?meta_id=1053**,

www.lantmateriet.se

Heimesida åt NORNA (Nordisk samarbeidskomité for namnegransking):

www.norna.org

Heimesida åt ICOS (International Centre of Onomastics):

www.icosweb.net

Heimesida åt UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names): **unstats.un.org/unsd/geoinfo**